

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

TIDSKRIFT FÖR HEMMET,

TILLEGNAD

DEN SVENSKA QVINNAN.

ÅTTONDE ÅRGÅNGEN.

Sjette häftet.

Inne håll:

	Pag.
XLV. Om vårt tjenstefolk. Af <i>S...</i> (Insändt.)	305.
XLVI. Amalia von Hellvig. Biografisk skizz. Af <i>T. K.</i> (Insändt.)	315.
XLVII. Om det välbehag tonerna framkalla. (Efter <i>H. C.</i> <i>Örsted.</i>) Af <i>—en—ny.</i> (Insändt.)	330.
XLVIII. Den första kärleken. Poem af <i>W. N—m.</i> (Insändt.)	332.
XLIX. Den sextonåriga. Poem af <i>W. N—m.</i> (Insändt.)	»
<i>XL.</i> Minnesblad från <i>Fredrika Bremers</i> dödsår. (1. Ta- let vid minnesfesten i <i>Götheborg.</i>) Af <i>L—d.</i>	333.
LI. En Moders råd. VI. Af <i>St—.</i>	346.
<i>LIH.</i> En Julgåta för stora och små. Af <i>Esselde.</i>	363.

STOCKHOLM,
REDAKTIONENS FÖRLAG.

Häftet utdelas den 29 December.

THEATRICAL FOR HENNET,

BY JAMES G. HENNET,

AND

THEATRICAL

XLV. OM VÅRT TJENSTEFOLK *).

Hvar och en vet, att vår tid är frisinnad; och mången menar, att den också är det i alla riktningar, men det medgifva ej vi. Visserligen har vårt lands författning blifvit utvecklade i allt friare syftning, men det hade varit bättre om detta skett icke så mycket efter utlandets, utan mer i enlighet med vårt folks seder och minnen; och allra bäst vore det, om man nu hade nog mod och kärlek att i det husliga lifvet verkligt tillämpa vår folkfria författning. Men det dröjer ännu länge, innan vi komma så långt i kristlig kärlek och ädel jemlikhet. Ty ehuru vi från hedenhös haft all önskelig folkfrihet — märk väl, för jordegarna eller de besutne — och hafva öfver nog af friheter och rättigheter utaf alla slag i beskrifven lag, så är det ännu ej lätt att till de fattiges och tjänandes förmån bryta det gamla husbondeväldets hårdhet innerst samt de styfva ståndsvanorna, hvilket onda, oakadt allt frisinnadt ordande i det offentliga och några människovänners ädla bemödanden, nästan ännu hvilat lika tungt på våra tjänande likar; ja, vi tro, att förhållandet mellan husbönder och tjänare fordom, oakadt i det yttre strängare stadgar, var i flera fall bättre och mildare än som nu.

Men alla mensklige ställningar och äfven huskretsen har

*) Vi behöfva ej säga, att det är med glädje och stolthet vi emottagit löftet om bidrag för vår tidskrift af den folkkäre och högt värderade författare, som döljer sig under signaturen S. och som i sina spridda uppsatser »om land och folk», samt i sina skildringar af det ö-folks egendomliga lif och karakter, bland hvilket han lefver, så väsendtligt bidragit att väcka nationens håg att lära känna sig sjelf med sina brister och lyten, så väl som med sina stora och ädla egenskaper. Trogen denna sin uppgift, har författaren äfven i den uppsats vi här hafva glädjen att meddela gifvit oss några bidrag till den nationala sjelfkänedom, i det han gifvit oss en skildring af husmödrar och tjänare samt förhållandet dem emellan. Väl har förf:n till oss hemställt, huruvida hans skildring möjligen vore »alltför amper»; och troligen skall mången pligt-trogen husmoder jaka härtill. Vi tro dock, att äfven de bästa ha mycket att lära af denna uppsats, hvilken utgör ett motstycke till en i Tidskriften förut meddelad artikel, hvars förf. (St.) fört husmödrarnas talan, hvaremot S. gjort sig till tjänarnes sakförare. Vi äro således hjertligt tacksamma mot den värderade författare, som här återupptagit det i sanning viktige och behjertansvärde ämnet.

Esselde.

sin saga, hvilken väl ofta talar om hårdhet och lidande, men stundom också framställer sköna tafflor af de befallandes kärleksfullhet och en sann jemnlighet. I dessa hemmets häfder, som alltid äro så begrundansvärda för folkforskaren, se vi under sedernas enkelhet det ursprungliga uti den svenske bondens hus. Oaktadt den ur-förnäma stelheten mellan husbondefolk och tjenare, hvilken t. ex. ej tillät släktförbindelser mellan hemmans-allmogen och torpare-folket, var dock alltid jemnligheten fullkomlig i afseende på sjelfva arbetet och alla husvärfven: man åt gemensamt vid samma bord och ur samma fat, slet samma grofva arbetskläder samt hvilade i samma stuga. Då var för tjenstepolket arbetet på fältet, loggen och i båten eller vid brasan under vinterqvällen ofta blott en glad lek, emedan mor sjelf och hennes egna döttrar delade husmödorna lika med tjenstepigorna, och då var timmerstocken i skogen för drängen lättare att lyfta, när »han sjelfver» tog i stockändan; helst pigan och drängen på gillen under helgerna fick lika fritt som bondens egna barn taga sig en sväng i den stora nystugan! Och nästan allt gårdsarbete i gamla tider skedde mest genom hjälp af likar utan all betalning, hvilken gafs i ett muntert gille på qvällen och uti hjälp igen; så gick det till vid spånad, tak-täckning, slotter, m. m. Och i prestgårdarna samt hos den indelta officeren på landet, äfvensom i de förmögnare handverkare-husen i städerna, var jemnligheten i arbete och nöje också der mest lika stor mellan egna och tjenare. Detta tjernarnes ständiga umgänge med husbondefolket och husets egna barn var oändligt välgörande för sedernas helgd och den enfaldiga bildningens befordrande; ty de verkligen bättres närvaro förädlade städse sinnesarten hos de sämre, och de förre lärde i allmänhet ej något dåligt af de senare. Qvinnorna af alla slag afhöllos då ej heller från arbetet af nutidens galna och hinderliga drägter. Men denna ädla jemnlighet faller sig alltid lättast att uppehålla för dem, som hafva den lyckan att vara födda på landsbygden; ty de stå alltid menige man närmare och begripa derföre hans känslor och behof bättre än stadsfolket. Och äntligen kunna vi såsom en vacker folksed bland många andra omnämna, åtminstone bland Gotlands-allmogen, att, då en dräng i tio år eler deröfver ärligt och troget tjenat sin husbonde, så anses han af denne såsom eget barn och får då före afflyttningen

bröllop samt »gåfvor öfver bord» och till bosättning: häst, ko, och några får, vagn, släde och sel-don samt yxa, lior, säng, sängkläder, gryta och fat, mer eller mindre; och så i förhållande också husets piga, som varit stadig och pålitlig. Det är oss ett verkligt nöje, att kunna intyga detta vackra förhållande inom de gammaldags husen mångstädes i hela vårt land, hvarest dessa treffliga, glada och dugtiga matmödrar föra den husliga spiran; en lycka som ännu här och der qvarstår i forntida fågning. Men nu är det mellan husbondefolk och tjenare ofta mycket olika mot förr; »kära mor» (som nu heter madam) sparar gerna sina egna fina döttrar, och riksdagsman eller »patron» (ty bonde är nu aflagdt) står med sin stora sjöskumspipa bara och ser på och pekar; och ingen binner vid de täta flyttningarne nu, utom den stora årslönen, ens tänka på de forna vän-gåfvorna ur huset. — Ja, mycket var bland de djupa skuggorna godt och vördnadsvärdt i de forna hus-sederna; men vi kunna omöjligen hejda tidens hjul och än mindre vrida dem tillbaka.

Emellertid har våra dagars mildare lynne i lagstiftningen åstadkommit flera tidsenliga och människovänliga förändringar i afseende på tjenstefolkets behandling, senast genom upphäfvandet af den barska tjenstehjons-stadgan, hvars stränghet på senare tider dock mest låg i orden. Dessa nya lenare lagbud äro visserligen tillkomna i all välmening; men en annan sak är, om de i någon hufvudsaklig mån och verkligen mildrat tjenstfolkets ställning; vi våga i flera afseenden betvifla det. Visserligen är det grofva våldet och godtycket borttaget; men, oaktadt det nu så högljudda talet om frihet och jemlikhet, är arbetets och nöjets gemensamhet säkert sällsyntare än förr, och i afseende på tjenarnes rent mänskliga behandling, eller ett kristligt och lärorikt umgänge utan misstro och högfärd, är säkert ännu ganska mycket att önska. Emellertid bergar sig numera nog det starkare och mindre ömtåliga könet af tjenarne mot husbondfolkets nu i alla fall rätt sällsynta orättvisa eller stränghet, isynnerhet som den förändrade tjenstehjons-stadgan här och der träder husbondens rätt och fördel bra nära; men med alltför stor känslolöshet i vissa fall, och det alldeles onödigt, behandlas ännu ofta tjenstepigorerna. Och det är isynnerhet om dessa senare som vi här vilja tillägga några ord, ställda till Eder, denna tidskrifts ädla läsarinor! under trygg förhoppning att

ej blifva missförstådda, och hvilket ej heller skulle hända, om vi blott lyckades härom yttra oss med nog klarhet för edert upplysta förstånd och med tillräcklig känsla för edra hjertan.

Vi tala nu ej om den lagens forna stränghet, enligt hvilken dötrarna togos från den fattiga modren, om hon ock hade råd att ärligt föda dem hemma, ty inhysesfolkets arbetsföra barn skulle ur huset och ut att tjena hos andra, eller åtminstone nödvändigt skrivas hos någon besuten man; ej heller vilja vi neka, att ju tjenstepigornas yttre behandling numera, med allt sällsyntare undantag, är mycket bättre än förr, ja, i många fall både mera mild och grannlaga. Ty de äro vanligtvis, åtminstone i städerna, befriade från flera bördor af tungt eller lägre arbete, såsom att bära vatten, hugga ved, sopa gatan o. s. v., samt i afseende på kosthållet, så äta de ofta samma mat som husbondefolket, äfvensom att de numera mångstädes åtnjuta flera friheter till nöje och förlustelse. Men i alla andra fall åter äro tjenare och befallande skilda såsom tvenne olika folk, eller »de bättre» och »de sämre», som ingalunda utom för tvång, vilja vara tillsammans, eller blott för att befalla och lyda; och sålunda gör man vid de flesta tillfällen för våra tjenste-qvinnor ej minsta afseende på deras köns svaghet, blygsamhet eller känslor, hvilka ofta ej äro finare hos de bättre lottades dötrar än hos fattigmans barn, dem Skaparen ofta beprydt med den renaste skönhet och i hvilkas hjertan Han uppehållit en fläckfri dygd. Men en rask piga får ej krusa för någonting! Så måste hon alltid ha' helsa och mod till all ting, t. ex. att slagta, stundom att köra ystra hästar, att allt för mycket vaka vid sjuk-sängar, o. s. v. samt ofta i skymningen på besök följa mamsell, som är så rysligt rädd för karlar på gatan, utan att fru mamma dervid nånsin tänker på huru hennes lika så ärbara pigstakare med andan i halsen skall kunna återvända ensam; hon får ej sällan långt på nätterna i tamburen sitta bland en hop sjelfsväldiga betjenter och vänta på herrskapet, som skall återvända från gästabudet. Hon måste dagligen bädda andras hviloläger och bära sig trött på andras barn, utan att knappt kunna tänka på att sjelf nånsin få i ära njuta af huslig sällhet; men likväl hvarenda dag förrätta den farliga morgon- och aftonstädningen på ungherrarnes aflägsna kamrar. Och hvem tillåter sig ej att fresta henne? Det är ju blott ett fattigmansbarn, en piga! Nå, vi veta ganska väl, att någon må-

ste förrätta också dessa hussysslor, och vi vilja derföre ingalunda klaga öfver detta, blott husbondefolket iakttog den dervid alltför möjliga grannlagenheten; ty att eljest beskärma sig öfver förförelse och sedeslöshet är ju orimligt och hjertlöst, då man ej vårdar sig om att aflägsna frestelser för både det ena eller andra könet. På lika svaga skäl klagas ofta öfver tjenstepigornas sed att mottaga vänbesök i traporna och i skymningen (stundom af en väninna eller ärlig fästman), hvilket nästan alltid anses såsom otillåtliga möten, ehuru man ej ger dem tillfälle eller tid att få råkas med någon trefnad; och så förklarar man sin afsky öfver tjenaress allehanda tillställningar, gillen, utflygter eller maskerader nätterna igenom och ofta långt fram på helgdags-morgnarna, under det man af snålhet ej låter dem få börja sina nöjen förr än kl. 9 eller 10 på qvällen, och än mindre, såsom fordom, låter dem roa sig hemma och under egna ögon, då hussets egen ungdom alltid deltog i det oskyldiga nöjet. Men det är ju kommet derhän bland herrefolket och tjenaress hos oss, att man är ömsesidigt »generad» för hvarandra. Och i afseende på husbestyren jemrar man sig nu allmänt öfver pigornas oduglighet, lättja och otrohet, under det att den unga frun sjelf sällan är hemma från lustbarheter utom hus och dessutom förstår ganska litet af hussysslorna och det ofta mindre än en vanlig huspiga; ja, den s. k. husmodren åtnöjer sig vanligen blott med att göra »les honneurs» bland sina gäster, och med god smak äta den mat, som pigorna både lagat, burit in och i allo anordnat. Hvad under då att pigorna blifvit så skamlösa, som de nu verkligen äro, att de snart sagdt vilja göra ingenting? De vilja ju ej skura golf, ej bära ved eller vatten, ej borsta, icke ens bära en korg på gatan, att ej tala om deras fasa för det ärligaste af alla göromål, eller att sköta barn, mjölka en ko eller befatta sig med trädgårdsarbete, ja, de tyckas *också* blott vilja göra »les honneurs» i huset — och intet vidare! Det blir ju då omöjligt att ha' tjenstefolk, när det blott blir för statens skull? Nej, husmödrarna måste kasta bort denna den barnsliga högfärden och hedra arbetet eller göra »les honneurs» *också* vid husbestyren, hvilka de *riktigt* måste förstå och, om det behöfs, äfven måste kunna göra. Bokvett och bildning är visserligen af vigt för qvinnan, men dock blott i det andra rummet, ty husvett bör vara först, emedan det är nyttigare för allas lycka. Och mycket

skadlig är våra missbildade s. k. husmödrars stora okunnighet i hushållningen också derföre, att de, i stället för att uträtta nyttiga hus-sysslor (som de ofta icke förstå) blott utrötta sina pigor genom att jägta dem till idkeligt fjäsk med petighet och onyttiga småsaker, hvilket bara onödigt kostar mannens pengar, under det barnkammaren är sur, köttet blir lakrunnet, o. s. v.

Någon rättvisa i denna förnäma afhållighet finnes ändock, om fruarna då verkligt stode så högt öfver sina tjänstqvinnor i afseende på bildning, men så är det på långt när icke alltid; ty hela fruskapet, hvaruti, som vanligt, uppkomlingarna alltid äro de mest dryga och ampra, består ofta blott i ett litet ledigare yttre sätt och raskare talförhet eller blott i ställningen såsom fru; umgängestonen vid allehanda kaffemöten bevisar detta. De s. k. »bättre» äro ju då ej bättre; och likväl klagas man högt öfver pigorna, hvilka nu gerna helt näpet vilja heta jungfrur eller flickor, öfver deras högfärd och upprörande näsvighet att åtminstone på söndagarna vara klädda alldeles lika med fruarna och mamsellerna! — Men i alla fall och oaktadt detta snäfva bemötande mot våra qvinliga tjenare, så finnes städse inom de flesta slägtkretsar något gammalt praktstycke af pigor, dessa fryntliga, trogna gårdsvardar eller hederliga gårdsdrakar, med hvilka den unga, oerfarna husmodren tryggt och till sin stora fördel kan rådslå om allt inom hus, och åt hvilken hon, när hon far bort, med fullaste förtroende kan lemna alla husbestyr, silfret, barnen, allt. Och dermed äro dessa tjenstepigor dock de allralyckligaste bland sina likar, ty de njuta likväl skyddet vid en huslig härd, hvar-est de med en mångårig trohet, som är guld värd, och genom uppoffring af all egen sällhet för herrskapets skull, hafva tillkämpat sig en vrå, åtminstone så länge de orka tjena. Men hur går det ej sällan äfven dessa trogna varelser, som dock hafva gjort så mycken nytta i huset, vakat så många sjuknätter och väckt all denna obeskrifliga sagoförtjusning i barnkammaren? Jo, de få slutligen utslitna gå sin väg med sitt lilla bylte under armen, då de i allralyckligaste fall med sura blickar mottagas af den allmänna fattigvården! Och dessmer rörande finna vi derföre den sannsagan, vi hört om en sådan ödmjuk själ, som ingen högre önskan hade, än att när herrskapet en gång komme i Guds himlasal, hon då skulle få sitta på en liten pall nere vid dörren. — Derföre önska vi,

att lagen i ett folkfritt samhälle måtte bestämma, det husbondefolket alltid skulle för hvarje år, för sitt tjänstefolk, som tjent ärligt och troget, för deras orklösa framtid afsätta några riksdaler i en liffförsäkringsanstalt eller sparbank, hvilken nödhjelp sedan finge anlitas under vissa vilkor, t. ex. om tjenaren fortfarande lefvat ordentligt och äfven sjelf af sin lön ärligen under tiden der gjort åtminstone smärre insatser.

Men sorgligare blir ödet för de många öfriga af fattigmans döttrar, som ej sålunda äro intagna och skyddade inom hushållen, isynnerhet deras, som fått de farliga gåfvorna af ett vackert ansigte och qvinliga behag. Det är blott med ovilja vi besvara denna fråga. Jo, under det vi gråta våra modiga tårar vid »Onkel Toms stuga» och de svartas misshandlingar, så är det till vårt lands blygd en vanlig sed eller osed bland oss, att, mot hvad som icke så allmänt lär brukas i andra Europeiska länder, vissa företagsamma personer för slem vinning ordentligt uppköpa de täckaste landtfliekor och andra oskyldiga varelser, hvilka oftast kunnat blifva hemmens yppersta prydnader och glädje, för att användas till ögonfägnad i städerna och lockfoglar för lättsinnet i hvarjehanda bodar, värdshus eller de sämsta »etablissementer», hvarest af dem icke en på tusende obesmittad undgår förförelsens skärseld. Och hvad blir väl det slutliga öde, som snart drabbar dessa arma varelser? Ånger, trasor, förakt och sjukhuset, rännstenen eller — strömmen. Och all denna hårdhet finnes och denna uselhet upprepas oupphörligt ibland oss, i ett kristet land, till en obeskriflig förlust af våra sedliga krafter och till samhällets gruffiga förderf!

Vi hafva här ofvan medgifvit, att redan mycken mildring inträdt i förhållandet mellan husbondefolk och tjenare, och vi tillägga, att det jemförelsevis blott är få af de fattiga folkståndens döttrar, som så der skamlöst köpas till ytterligt förderf. Men, ehuru man numera ofta behandlar sitt tjänstefolk rätt beskedligt och stundom för lifstiden sörjer för någon gammal hederlig trotjenarinna, så göres dock allt detta nästan alltid blott såsom en handling af en högre varelse mot en af en helt annan och lägre natur; ty ehuru handlingen ofta sker med all godhet och erkänsla, så sker det likväl aldrig med fullt erkännande af mensklig jemnlighet, utan med en viss svalka och förnäm knapphet, på det man ej alltför mycket må »lägga sig ned med sämre folk» eller

träda sin värdighet för nära. Derföre, oaktadt den större godhet, hvarmed tjenstfolket visserligen nu behandlas af sitt husbondefolk, fortfar ännu mellan dem en allmän kyla, mistroende och ovilja, ty den förra saknar allt detta inre af kristligt umgänge och verklig jemnlighet: och det är just *detta*, som, äfven under för öfrigt bästa förhållande, sårar och oroar på ömse håll.

Men, mina ädla läsarinnor! skulle man då ej här »under molnen» kunna i många fall, och det kanske lätt nog, ändra och förbättra förhållandet mellan husbondefolk och tjenare, som — om man ser närmare på saken — sannerligen är så hårdt och beklagansvärdt? Skulle man ej, utan att derföre anses såsom vurmare eller tom förslagsmakare, kunna hoppas af vår tids kristliga sinne och medborgerliga bildning, att vi ej blott mäktade småningom bannlysa ur våra seder den nämnda afskyvärda människohandeln med kropp och själ liksom hos Turken, utan ock kunde bortlägga både hårdheten och den löjligen förnämheten mot våra hyggliga och beskedliga pigor? Skulle man ej kunna vänja sig att på ett hjertligare sätt behandla dessa våra tjenande systrar, hvilka dock, oaktadt alla klagomål, ofta äro lika hederliga och städade som flera rätt båla fruar, — ej sällan lika behagliga, som en och annan riktigt förnäm qvinna, — hvilka dessutom få draga drygaste bördan i hushållet och ofta ega innersta förtroendet af våra hemligheter af alla slag? Skulle man ej kunna umgås med, tala med dem alldeles såsom med andra människor, till och med i främmandes närvaro, vid hvilka tillfällen det nu isynnerhet fordras, att »domestiken» skall gå der stum som en fisk, då de i alla fall äro döpta vid samma dopfunt som vi, dock få sitta i samma kyrka som vi och jemväl få åtnjuta nattvarden vid samma disk som vi? Men vi önska dertill något mera, eller att vi inom hus ej blott hölle gemensamma bönestunder (en gammal vacker sed, som *aldrig* bör förgätas... men den hörer till den stora allmänneligheten och flyttar oss derföre ej mycket närmare intill tjenstefolket), utan ock, att husbondefolket stundom skänkte sina tjenare, jemte nöjet af ett närmare umgänge, någon njutning af bildningens välsignelser, såsom gemensam läsning af upplysande och roande böcker, eller de vanliga folkskrifterna, t. ex. Familjeboken, Läsning för Folket, Grimstahamns nybygge, Nattvardsbarnen, Tidskrift

för Hemmet, Lördagsmagasinet, o. s. v. På samma vis kunde man ock meddela någon kännedom om fäderneslandets historia eller hem-landskapets jordbeskrifning, hvilka grundbegrepp, näst religionen, är af *största vikt* för samhällets *alla* medlemmar. Härvid är det oss en fögnad att kunna säga, att vi verkligen... hafva sett Europas karta ritad på väggen i ett kök, hvarest man minsann ej mer får förgäpa sig på världen än »att såsen ej må fräsa öfver!» och i hvilket hus man under flera år alltid lärt pigorna att skrifva och något räkna jemte allt större färdighet i att läsa högt, vanligen psalmer och predikningar;... allt sysselsättningar på någon ledig stund, som närma husets medlemmar till hvarandra och förädla alla. Men ännu kraftigare för den kristliga jemnlighetens befordrande vore, om husbondefolket, äfven utom hus, någongång visade sig tillsammans med sina tjenare, eller att de, t. ex. jemte sina egna barn, toge dem med sig i kyrkan och hade dem hos sig i samma bänk. Ty man är nu ej fullt nöjd ens med den största sqvallerförtrolighet hemma; man vill mycket hellre se sig behandlad med mera jemnlighet i det offentliga. Och om frun derjemte någongång toge med sig sin städade och sediga tjensteflicka på en utflygt med barnen i gröngräset, på sjön eller i staden på en lust-vandring till ett museum, en utställning, på samma bänk vid skådespelet, samt derunder med godhet undervisade och rättade henne, hvad oändligt mycket godt och hvilken välsignad försonlighet i sinnena skulle ej verkas genom sådant offentligt erkännande af både kristlig och samhällelig jemnlighet, och hvilka rika tillfällen till förädling och glädje samt hvilket säkert aflägsnande af skadliga nöjen och sällskap skulle ej deraf åstadkommas! På detta sätt skulle man, utan öfverdrifter åt något håll, inom det allt för möjliga område lätt och småningom kunna till god del återställa den alltför beklagligt störda jemnvigten i samhället, samt, utan vådliga brytningar, återvinna det bästa af forna tidens lycka inom hus. — Men, vill man ej af kärleksfullt hjerta lugna tidens oro bland de arbetande folkstånden, genom att försöka något af hvad vi här antydt, då frukta vi sannerligen, att friden både inom hemmen och i det borgerliga samfundet i framtiden blir allvarsamt störd.

Och i alla fall, så rysligt det än låter för fina öron att öppet och i gerningarna erkänna mensklighetens verkliga

rätt, och så mycket man än drar sig för att med en förnuftig jemblighet blanda sig med »det sämre» och af en orimlig högdragenhet ej vill »lägga sig ner», som det heter, med arbetaren och tjenstefolket, så vet ändock något hvar, att det »röda spöket» står jemte samhället och hotar dess lugn och framtid. Dessutom har nu folkfriheten allestädes slagit så djupa rötter, att den omöjligen kan uppräckas, och i Amerika och i England har tjenstefolket redan tillvunnit sig allt större friheter; bildningens och det kristliga samhällets bestånd och lycka beror nu på om samfunds-visheten genom lefvande mennisko-kärlek förmår lugna och genom verklig upplysning kan till sans och försoning leda alla dem, som lidit eller tro sig hafva lidit af samhällenas gamla orättvisor.

— Derföre är det väl så godt först som sist, att i det allmänna och enskildta återgå till samhällighetens och hushållets naturliga och enkla grunder eller en förnuftig jemblighet i arbete och nöjen — isynnerhet som tjenstfolket är alltmera dyrt och pockande. Och derföre bör då något hvar, äfven de som äro i bättre samhälls-ställning och vilkor, i sina hus återställa arbetets ära, d. v. s. låta de allra flesta, äfven de alldagliga och tyngre husvärfven, under husmodrens ögon förrättas af så många egna eller vänskyldas och så få lejdade händer som möjligt, samt, om man ändock nödgas hafva lejda tjenare, vare sig manliga eller qvinliga, då umgås med och bemöta dem i det närmaste såsom egna barn. Men nu vidlåder nesan arbetet till den grad, att, om förnämt folk nödgas lifnära sig dermed, så måste de dölja det som ett brott; och om en adelig jungfru måste, såsom det heter, »tjena», så behandlas hon då såsom vore hon en torparflicka! Hvarföre då ej låta husets egna flickor, om de äro än så bildade, få allvarsamt deltaga i hvarjehanda husgöromål, hvilka, enär de äro de naturligaste, också bäst anstå och verkligen mest roa alla qvinnor? Ty, ej virk-nålen och gatu-vandringen i granna klutar, utan riktigt arbete med väfven och grytan samt en stund vid vaggan fägnar alla qvinnor mest. Just efter dessa trefna och ärliga mödor, som stärka helsan samt fördrifva all pjåkighet och det ömkliga vemodet, smakar hvilan och nöjet allra bäst; en fröjd af lifvet, som aldrig vederfares dessa stackars qvinnor, som sofva fram på förmiddagen, blott lefva för att klä ut sig och göra dagsverke i förlustelser. Men lyckligtvis har dock förnuftet

här och der redan segrat öfver dårskapen i detta fall. Den litet hårdare handen och den lätt solbrynta hyn skadar ingen skönhet; tvärtom, till en sådan hushållsvan flicka kan en ung karl, ehuru ej stenrik, våga sig att räcka handen, då deremot dårskapen af öfverflöd och grannlåt i kläder och lefverne gör äktenskapliga förbindelser alltmer omöjliga, förstör ungt folks sällhet och störtar samhället i en afgrund af sedeslöshet och elände, hvarur vår tids s. k. filantropi med allt dess pjunk och välvilja ej kan rädda det.

Med de lyckligt förändrade husliga förhållanden, under hvilka arbetets ära och en menskelig jemnlighet äro återställda i hemmet, då — såsom i forna dagar — husets dotter, som af fremmande öfverraskades klädd i köksförklädet eller under trädgårdsarbetet bland tjänstefolket, ej förstod sig på att rodna, då skola ock våra tjenare, dess mera sällan de anlitas och ju mera välvilligt de då bemötas, bli desto mera villiga, dugliga och till nöjes; man skall ej mer få så många anledningar att klaga öfver deras sturskhet och ovilja och då skall, med arbetet och en ädel jemnlighet, också den gamla hemtrefnaden för alla återvända. — Men tröstom oss alla, samhället är redan i full gång till detta mål!

S...

XLVI. AMALIA VON HELLVIG

född von Imhoff).*

Namnet Amalia von Hellvig är visst bekant för mången, men till det mesta blott som en klang, en ton af Geijers

*) Följande utdrag af ett bref från den älskliga författarinnan till denna biografiska skizz, upplyser om skizzens tillkomst och orsaken till, att den ej erhållit den först tilltänkta formen af en utförlig biografi, med utdrag ur skaldinnans bref m. m.

»Din önskan att få en uppsats om Amalia von Hellvig ville jag så mycket hellre uppfylla som hon, då jag var barn, föresväfvade min fantasi såsom det älskligaste qvinnoväsende. — Jag började skriva i hopp att få begagna de rika materialerna, som jag vet finnas i hvad vi plägade kalla »Tante M:s gråa påsar». Men mitt hopp svek. — Der stod jag nu! Skulle jag i min ordning svika din förväntan? I dess ställe fattade jag mod och penna — upptecknade ur minnet hvad jag hört — lagade att mina data voro riktiga — och skickar dig nu uppsatsen sådan den är.»

minnen, eller en framskymtande bild bland Atterboms rese-
intryck. Hvem hon egentligen var, hvarför hon var oförgät-
lig för dessa utmärkta män, vet man i allmänhet icke. Det
vore kanske derföre ej ovälkommet, om någon försökte att
samla de spridda dragen af hennes lif, och ehuru svagt, af-
teckna bilden af denna älskliga, rikt begäfvade qvinna.

Den, som vågar detta försök har från barndomen af sin
omgifning hört talas om den tyska skaldinnan med värme
och beundran; har ofta fått läsa dyrbara bref af hennes hand,
samt hennes historia upptecknad af en af Amalias väninnor,
efter hennes egen och hennes systrars muntliga berättelser.
Hvad här anföres är således äkta; det är ingen fantasibild,
utan en sann och trogen, om än bristfällig teckning af verk-
ligheten.

Må det som ett preludium tillåtas oss att med Atterbom
göra ett litet besök i Nürnberg hos Amalias släkting, fri-
herre Haller von Hallerstein. Denne aktningssvärde konst-
kännare hade en rik konstsamling och den resande hade der
tillbragt hela förmiddagen, under samtal öfver den gamla ty-
ska konsten, dess förhållande till den italienska, konstens
ideal i allmänhet, och den närvarande tidens uppfattning
deraf. Vi låta nu Atterbom sjelf tala:

»Med helt andra tankar och känslor såg jag slutligen
några små, oförmodade konstverk af ett kanske obetydligt
artistiskt värde, men deremot för mitt hjerta af en vigtighet,
som fördunklade alla föregående betraktelser och på ett ljuft
sätt erinrade mig, att jag ej ännu hunnit blifva mera *lörd* än
menniska. Nemligen, då friherre von Hallerstein kände det
innerliga vänskapsband, som förenar mig med hans cousine,
generalskan Amalia von Hellvig, kom han aldri sist fram
med hennes föräldrars porträtter och en cahier, full af pitto-
reska minnen från hennes spädaste barndomsår. Långe stod
jag framför fadrens, den vidtbereste och talentfulle öfversten,
friherre C. von Imhoffs fina och välbildade ansigte; ädelt och
uttrycksfullt, samt ännu ungdomligt (sådan lemnade han ock-
så den jordiska verlden) förrådde det en man af de skönaste
anlag, men af en fantasi så vek och en själ så blid, att han
dervid kanske var *för lätt* utrustad mot stormarne på lifvets
oroliga valfart. Också innehöllo dessa anletsdrag i läsliga
tecken den rörande sjelfberättelsen af en person, som i för-
låtligt drömmande verksamhet fåfängt sökt sällheten ifrån

pol till pol och ändtligen från sjelfva det evigt blommande Hindostan hemkom, blott för att tidigt dö, med den enda tydliga insigt, såsom hufvudresultatet af sin lefnad, att man, som Goethe säger, icke ostraffadt vandrar under palmer. Det lilla slottet Merlach i Nürnbergs grannskap, der hans dotter Amalia, som vid elfva års ålder förlorade honom, tillbragte med honom dessa första år af sin lefnad, var ock, i ett litet kopparstick af honom sjelf graveradt, förhanden; en täckvagn körde upp på gården under lummiga bokar, och jag tänkte mig tillbaka till den tid, då hon som litet barn i denna vagn suttit vid hans sida, hemkommande från en Nürnbergsresa med glad förvåning, att verlden kan vara så stor och innesluta så mycket underbart. Utsigten af Merlach låg i en liten bok, på hvars blad han med egen hand gifvit henne de första undervisningarne i en konst, der hon redan gjort så utmärkta framsteg, och dottern, som begripligt är, med något mer oregelbunden penna aftecknat förebilderna. Hvad denna dotter för honom var, redan i första gryningen af hennes morgonrodnad, intygade än mera omissskänneligt de i samma bok förvarade täckt mångfaldiga exemplaren af hennes späda anlete och gestalt, af samma fadershand ömsom tecknade och ömsom graverade. Den vackraste gravyren föreställde henne ungefär nioårig med långt, utslaget hår och ledig barndrägt, upplyftande med ena handen en liten fogelbur från ett bord, vid hvars andra ända en något äldre cousine, Henriette, sitter. Det ger ett eget ljuft vemodigt intryck att se de kända, fullmoget utvecklade dragen af ett älskadt väsende på detta vis återförda till den första halft obestämda knoppningen, och likväl äfven i denna återfinna dem väsendtligt oförändrade.

»Den nioåriga skaldinnan.

Re'n skådar framåt tidens dar
 En ljusblick uppåt höjd;
 På kindens fulla rosenpar
 Re'n småler snilletts fröjd.

Dock har den heta strålens bad,
 Än purpurns flor ej tårt,
 Och ögats aning, djup men glad,
 Ännu ej gråta lärt.

Sin hvita barndrägt, lätt och sval,
 Som vingar Psyche bär,
 Och fantasiens näktergal
 I kammarn fången är.

Den lilla handen lyfta kan
 Dess verld så säll, fast trång,
 Af guldtråd flätad, julklappsgrann,
 Och full af fogelsång.

Men åren komma, åren gå,
 Af morgon blifver qväll;
 För diktens dröm är buren då
 Blott trång, men icke säll.

I aftonskuggan suckar trött
 Den bundna Psyches röst.
 Mot fångslets hörn har fogeln stött
 Sitt blodigt stumma bröst.

Dock, ädla syster! glöm ej du
 Hvad makt dig harpan gaf!
 För hennes bön är blidt ännu
 En stjernklar lefnads haf.

Hvart qual gör endast mera visst
 Den helga sagans ljud:
 Ur buren flyger fogeln sist,
 Och Psyche — till sin Gud*).

Amalia von Hellyvig, född friherrinna von Imhoff, föddes den 16 Augusti 1776 i Weimar. Hennes mor återvände kort derefter med sitt barn till familjens egendom, Merlach, vid Nürnberg. Den snillrike, kärleksfulle fadren uppfostrade sjelf det lifliga barnet, till hvars tidiga utveckling föräldrarnes resor i Frankrike, England och Holland äfven bidrogo. Amalia talade redan i sitt åttonde år ledigt engelska och fransyska, men visade en viss förkärlek för det förstnämnda språket. Hennes far, som tillbringat sju år i Indien, berättade henne mycket om detta underbara land; hans ord gaf

*) Se Atterboms reseminnen.

själ och lif åt allt, nära och fjerran. Hennes lefnadsmorgon förgick i en skön naturomgifning, hon lekte i en vacker trädgård och njöt af det gladaste, innerligaste familjelif.

En af hennes fars vänner, som hört talas om hans lilla dotters poetiska anlag, ville sätta dem på prof, emedan han misstänkte, att fadren hjälpte henne att författa. Under en promenad bad han derföre den lilla improvisatrisen om en dikt öfver en helsokälla, som fanns i trakten och som de skulle gå att bese. Han fördjupade sig i ett samtal med fadren och kastade då och då en blick på den späda sångmön, som förut glädtigt sprungit omkring och plockat blommor och bär, men nu långsamt vandrade mellan träden och rörde sitt tankfulla hufvud i takt till en inre musik. Efter en kort stund kom hon fram till sin far och uttalade blygt, men tydligt, med allt mer strålande ögon sin dikt. Den var så sinnrik, så korrekt i formen och likväl så fullkomligt barnslig, att vännen förtjust omfamnades den lilla, i sitt hjerta gjorde henne afbön för det tvifvel han hyst, och lyckönskade fadren till detta barn. Glad att hafva lyckats, men utan aning om att detta var något ovanligt, sprang Amalia åter till sina lekar.

Det var hennes första stora sorg när hennes far sålde det sköna Merlach, emedan han för sina barns skull valde Weimar till vistelseort. Amalia fördes dock till en pension i Erlangen, hvarest hon på sin tolfte födelsedag emottog den smärtsamma underrättelsen om den älskade fadrens död. En klok och god uppfostrarinna förstod att gifva henne tröst genom sysselsättning, och hindrade icke hennes böjelse för poetiska utgjutelser. Redan som barn roade den lilla flickan sig med att lekande finna ett rim på hvarje ord, och vid sju års ålder diktade hon små visor. Denna håg motarbetades ej, men hennes lif var så ändamålsenligt inrättadt, att föga tid var öfrig för fantasiens lekar. I sitt femtonde år återvände hon till Weimar, der hennes älskade mors vacklande helsa, två yngre systrar och det lilla hushållet, fordrade hennes bistånd och vård. Nu lärde hon känna Bürger, Hölty, Stolberg och andra skaldar.

En bildad man i hennes onkels hus undervisade henne dagligen en timma i grekiska och efter fyra veckor läste han Homer med henne. Med varm kärlek omfattade hon allt hvad som sades henne om det grekiska folket, dess konst

och lif. Den unga, rikt begåfvade flickan tycktes nästan för späd och fin att bära de skatter naturen slösat på henne, hon böjde sig i ödmjukhet, lik en ros tyngd af himmelens daggperlor. I en af hennes sagor sjunger en flicka i nattens tystnad så:

Hvarför, natur, gaf du de skänker rika?
De trycka mäktigt på mitt veka bröst.
Ack, högsta fröjd är högsta sorg tillika!
Gif mig då endast lugn och stilla tröst.

Du slöt mig, moder, till ditt varma hjerta;
Utaf ditt inre lif du gaf mig del,
Men andans klarhet, känslans djupa smärta
Förtär med dubbelflammor denna själ.

Som colsharpan, sjungande jag bäfvar,
Se'n höga andars hviskning jag förstätt;
Mot det oändliga min tanke sväfvar,
Men älskande jag är en qvinna blott.

Tysklands rika skatt af sånger blefvo henne nu bekanta. Äfven för målning hade hon stora anlag och denna konst var hennes käraste nöje. Hofrådet Meijer meddelade henne sina i Italien samlade studier och hon gjorde stora framsteg, ja, förvärfvade snart en utmärkt talent i målarkonsten. Genom honom lärde hon att känna Winckelmann och förstå antiken samt uppfatta de första stora italienska mästarnes betydelse, ehuru hon endast såg deras verk i kopparstick.

Weimar var vid denna tid rikt på ädla, högtbegåfvade andar. Herder undervisade Amalia och gladdes åt hennes djupa tankar och naiva svar. Med honom talade hon ofta i religiösa ämnen. Eljest åhörde hon vanligen, tyst sysselsatt med ett handarbete, de snillrika samtalen i denna utvalda krets, och endast de uppmärksammaste gåfvo akt på hur varmt den unga flickans uttrycksfulla ögon glimmade, hur en skär rodnad öfverflög hennes kinder och tårar framglänste när en skön, ny tanke liksom utvidgade hennes bröst och inre synkrets.

Hemma undandrog hon sig aldrig husliga arbeten, hennes poetiska själ föraktade dem ej, men genomträngde dem med ett doft af poesi, en hög्रे uppfattning af deras bety-

delse, som gaf äfven det minsta ett eget behag. Denna äkta kvinlighet gjorde henne ännu mer intagande, och stränga, ensidiga husmödrar förläto för den hennes poesi och hennes snille. Hennes yttre var behagligt, hennes växt smärt, hennes röst välljudande, alla rörelser lifliga och naturliga.

De nöjen, som hofvet i Weimar anordnade, voro af en egen poetisk art. En af prinsessornas trolofning med en rysk furste firades med fester, der bruden uppträdde som Lalla Rookh, i Moores sköna poem och fästmannen, klädd som Fera Morz med sin zittra satt vid hennes fötter och uppläste de glödande, doftande sydländska dikterna, under det emellanåt ljuf musik klingade och förfriskningar af sköna frukter och viner njotos. Bland de sköna, rikt klädda damerna i Lalla Rookhs svit, var äfven Amalia, och hennes snille och poetiska uppfattning bidrogo att förhöja festerna, hvilka i omväxlande glans varade så länge som besöket.

En liten dikt, som fröken von Imhoff på hertiginnan Louises födelsedag räckte henne, kom inför Schillers ögon och fästade hans uppmärksamhet på dess författarinna. Schillers fru var bekant med Amalias mor och inbjöd henne till Jena. I denna husliga krets tillbringade hon nu ofta flera veckor med största nöje. Göthe bodde för det mesta i Jena, och vid det lilla aftonbordet der de fyra sutto, hörde hon ofta med lifligt intresse de båda männen utbyta tankar långt in på natten. Denna tid utvidgade hennes inre och bestämde hennes riktning, hennes åsigt af poesi och litteratur.

Schiller ville se allt hvad hon skref, men hon meddelade endast något och han behöll det för sin *Musen-Almanach* för 1798. Ett poem i sex sånger: »Abdallah och Belsara», samt »Herthas fest», intog han äfven i en af honom utgifven tidskrift. En fru, som fruktade att den unga skaldinnan skulle öfverglänsa henne i Göthes ögon, gjorde allt för att aflägsna hans uppmärksamhet från den nya stjernan och intala honom att det blott var en ytlig färdighet, utan verklig poesi, man hos henne beundrade. Men den store skalden varnade snart denna perlas äkthet och lät icke förvilla sig. I en löfsal i Schillers trädgård hörde han första gången den blyga flickan föreläsa de första sångerna af »Die Schwestern von Lesbos» och hörde henne med stigande intresse. En gång afbröt han läsningen för att göra henne uppmärksam på ett fel i hexametern. »Hexametern,» sade den unga författarinna för-

lägen, hvad är det?» Göthe slog skrattande ihop sina händer och utropade: »Ach, das Kind, da schreibt sie ein ganzes Gedicht und weisst nicht einmal dass es Hexameter ist!» Nu skref han sjelf åt henne ett schema öfver denna versform.

Någon tid derefter hade Schiller fullbordat sin »Jungfrau von Orleans», och förberedde dess uppförande på sällskaps-theatern i Weimar. En högväxt, amazonlik dam, med rikt svart hår, och stark stämma, hade väntat att få jungfruns rol sig tilldelad, men författaren vände sig till fröken von Imhoff med anhållan att hon ville föreställa Johanna. Hon svarade blygt att hon ej trodde sig i något afseende nog stor dertill. Schiller sade leende att han aldrig tänkt sig Jeanne d'Arc, som en amazon, att det rörande just vore att himlen utkorat den späda, svaga qvinnan till sitt verktyg. Amalia samtyckte och alla gillade författarens val. Så ödmjuk, så hög och inspirerad framstod den gudasända jungfrun, att åskådarna rördes till tårar. Schillers herrliga ord — eller som det tycktes — Johannas eget afsked från sitt hem, uttalades med en känsla, en sanning och en enkelhet, som hänförde alla.

Denna afton var en bland hennes största triumfer i denna väg, men det förekom alltid som om icke Amalia utan den sanna poesien, det verkligt sköna, vunnit denna seger, och när hon bortlade vapnet var hon åter den anspråkslösa, husligt verksamma flickan.

Det var en herrlig tid Amalia tillbragte i Weimar. Hennes själ utvecklade sig som under en mild vårdags inflytande. Också förskrifva sig från denna tid några af hennes vackraste, mest vårfriska dikter. Så t. ex. »*die Schwestern von Lesbos*» och »*Coreyria*», till hvilka hon sjelf tecknade bilderna.

I trots af sitt anspråkslösa och blygsamma uppträdande väckte hon alltmera uppmärksamhet i de vittra kretsarne och bland de utmärkta främlingar som gästade Weimar. Följande karakteristiska anekdoter berättas från denna tid.

En gång promenerade Amalia med en fint bildad fransman i en trädgård der vackra rosor blommade. Främlingen, som hört talas om den unga frökens snille och poetiska talent, frågade henne nu *hur* hon diktade, om hon först hade tanken klar för sig och omklädde den med den poetiska slöjan eller om form och innehåll utvecklade sig samtidigt? Rodnande och brydd nedslog Amalia vid dessa frågor sina ögon och såg på rosorna som blommade i närheten; det blef henne icke lätt

att svara. »Ah, je comprend,» utropade han lifligt, »vous faites des vers, comme le rosier porte des roses.»

Personer, som läst fröken Imhoffs poemer, ville gerna se henne och en herre, som gjort sig ett högt begrepp om henne, lyckades att få plats bredvid henne vid ett middagsbord. Hans föreställning om den etheriska Amalia gjorde det för honom nästan påkostande att se henne i en så prosaisk stund. Amalia hade arbetat och promenerat, hennes friska ungdomliga matlust gjorde sig gällande och i stället för att yttra högtflygande tankar, som hennes lyssnande granne väntat, lät hon sig rätterna väl smaka. Skinka bjöds omkring, och Amalia tog en bit. Med komisk fasa stirrade hennes beundrare på henne och utropade: »Aber sie essen! — Sie essen Schinken!» Förundrad släppte Amalia sin gaffel och utropade: »Um des Himmels Willen warum soll ich nicht Schinken essen?» De båda yngre systrarna skrattade hjertligt åt den ömsesidiga förvåningen, och fremlingen fann snart, att den unga skaldinnan var lika älskvärd som okonstlad och naturlig. Han bytte troligen gerna sin dimmiga föreställning mot denna naturfriska verklighet, så snart de själfulla ögonen strålade af lif och poesi.

Kort efter det die Schwestern von Lesbos, — som skall föra hennes namn till efterverlden — utkom i tryck 1800, — andra upplagan 1801 — blef Amalia von Imhoff hoffröken. Vid hofvet blef hon bekant med general von Hellvig, en utmärkt militär af svensk börd, som snart (1802) blef hennes make. Han återkom från sina resor i Turkiet och Grekland öfver Italien och Wien och stannade i Wismar. Den nygifta skulle 1803 följa sin man till Sverige, men hon kunde icke lemna sin insjuknade mor, hvars ögon hon med dotterlig ömhet tillslöt.

Fru von Hellvig tog derefter sina båda yngre systrar med sig på en resa till Sverige för att der uppsöka sin man. Under samtal med en svensk väninna yttrade Amalia en gång att hon fann fruntimrens uppfostran för ensidigt riktad på målet: giftermål. Ehuru kvinnans bestämmelse som maka och mor onekligen är hennes egentligaste och högsta, så kunna ej alla hinna den. De borde derföre utbildas till sanna, flersidiga menniskor, ej blott till blifvande husmödrar. Vår tids sträfvan har gifvit henne rätt.

Äfven ifrade hon mot framtingandet af talenter der inga anlag finnas. Det rätta konstnärslynnet visar sig nog, om

det finnes,» sade hon, »då bryter det igenom alla hinder, och bör vårdas och stödjas; men mycken tid, som kunde bättre användas, förspilles fåfängt på bemödande om talenter, som ofta plåga både egaren och andra.»

Amalia fick erfara modersglädjen. Tre barn förljufvade hennes äktenskap, men de husliga omsorgerna förjagade icke hennes genier, poesi och måleri. Hon var en sällsynt harmonisk natur; ingen egenskap utbildade sig på bekostnad af någon annan, hennes älskliga qvinlighet förmildrade snillets glans. I Heidelberg sysselsatte hon sig med målning och studium af den forntyska konsten och hon utgaf, 1813, sin första »Taschenbuch der Sagen und Legenden», tillsammans med Fouqué. »Das Märchen von Wolfsbrunnen» följde 1814. Hennes i Sverige författade »Schwestern von Coreyra» och, »die Tages-Zeiten» utkommo redan 1811. För att ordna sin mans affärer måste hon 1816 åter resa till Sverige. Hennes son, den lille Bernhard, följde henne, men insjuknade der i skarlakansfeber och — dog. Modrens sorg var obeskriflig.

Atterbom, Geijer och flere af hennes svenska vänner sökte trösta henne, och denna tid, ehuru sorglig, blef rik på sköna minnen. Med hänsyftning härpå säger Geijer i sina anteckningar denna vår från en resa i Tyskland.

»Vi kommo till Dresden. Här träffade vi den skyddsengel, som under vår hela resa osynlig beredt oss nästan öfverallt det angenämaste emottagande. — Amalia har här väntat på oss en hel vecka. — Det är nu nio år sedan jag såg henne — sedan denna vår 1816 i Upsala, dit hon kom att söka en vän och der döden träffade hennes älsklingsbarn, en engel i godhet och skönhet, och der, i skuggan af sjukdom, graf och sorg, nya vänskapsband knötos, för mig så rika på njutning, undervisning och minnen. Jag har ej lefvat ett lif, som liknat dessa månaders, då dagen upptogs af snillrika samtal och natten till större delen med att skriva föreläsningar, som äfven hon skulle höra. Hon är förändrad — och likväl densamma — till sitt inre lika rik. Jag har ej känt någon rikare för sina vänner, ännu mer genom hjertat än spillet; ingen mer egnad att omkring sig sprida lycka, och som, sjelf ej lycklig, dock kån så nedkalla den omkring sig. Hvad har jag ej henne att tacka för! Hon har först öppnat mitt öga för konstens skönhet, i hvars tempel hon sjelf är hemmastadd, och om dess rena njutning sedan varit bland

min lefnads vållust, så är det hennes hand som virkat in denna gyllene tråd i dess väf.

»Hur gladde det mig ej att vid hennes hand få träda i Dresdens verldsbekanta målningsgalleri! Det var med en egen känsla, midt emellan höra och se. Ty jag bekänner, att jag så gerna lyssnade till hennes röst, och de sköna tankar, som med dess ljud liksom sväfvade mellan mig och dessa taflor, att jag nästan blott såg hvad jag hörde.»

De vänskapsband Amalia von Hellvig i Sverige knöt vid Bernhards graf, voro starka, oförgängliga. Efter sin återkomst till Tyskland brevvecklade hon med Geijer och andra svenska vänner. Hon utgaf *Übersetzungen von das Schwedische Neben Zwei Nordischen Legenden* i *Taschenbuch der Sagen und Legenden* 1817. Sedan öfvade hon mest i Dresden och Berlin sin talent för målning. Flera uppsatser af henne uti »Kunstblatte» och i »Morgenblatt», äro delar af ett verk öfver Sverige, jemte meddelanden öfver riktningen inom konst och litteratur derstädes, som hon ämnade trycka. På historisk grund tecknade hon en skön, fin bild af det qvinliga hjertat, Helena von Tournon (Berlin 1824).

Grekernas öde väckte hennes djupaste medlidande och hon diktade i Dresden sitt herrliga »Zuruf» och poemet »Den Zaudernden». Dessa utgjorde tillika med några senare dikter den lilla diktsamling som hon 1826 utgaf till förmån för de olyckliga Grekerna. Sedan riktade hon sitt fäderneslands litteratur samma år med en förträfflig öfversättning af Frithiofs saga.

Af Atterbom får man den bästa föreställning om den umgängeskrets, hvars prydnad hon utgjort, samt af arten af den andeliga atmosfer, som i Berlin omgaf henne. Han berättar nemligen i sina minnen från Tyskland och Italien om sitt besök i Berlin och Dresden i Aug. 1817.

»Mot qvällen af ankomstdagen uppspånade jag vår älskade skaldinnas boning och fann den, poetiskt nog, belägen vid en med lindar planterad gata, midt emot en liten vänlig öppen plats och en på denna plats fritt stående kyrka, hvars namn, Jerusalemskyrkan, icke illa passar till den stillhet och tystnad, som herrskar i den från stadens lifigare trakter aflägsna och till en del af träd- och blomsterrika kyrkogårdar upptagna Louisenstadt. Jag bor ej långt från den ena ändan af det vidsträckta Berlin, men köper gerna det nöjet att

kunna dagligen vara tillsammans med sångarinnan af Lesbos och Corcyra, för den lilla mödan att få spatsera något längre till andra människor. Hon är sig lik i hjerta, i snille, i själens ungdomliga spänstighet, i kärlek för Sveriges jord, folk och språk, i evigt liflig outömlighet af tankar och talämnar. Hennes män, som i en originell, genialisk bildning förenar en riddares egenskaper med kunskaperna af en lärd, har emottagit mig med utmärkt godhet och är i sina tänkesätt en så redlig svensk, att önskligt vore det man inom Sverige egde många hans likar.

»Beskaffenheten af den sällskapskrets, som hvarje lördags-afton samlas hos general Hellvig» fortfar Atterbom, »behöfver jag ej utförligt skildra, då den älskvärda genien af denna krets är dig känd, nemligen sjelfva värdinnan. Det var mig ännu ett nytt skådespel att vistas i en talrik människosamling, der det hör till god ton att vara annat än tråkig; der båda könen, utan att jollra öfver ingenting och utan att elakt mönstra hvarandra, med lika mycken förtrolighet som liflighet bidraga till eget och andras nöje, der man söker andra tidsfördrif än att spela kort, äta och dansa som på dagsverke; der glädtigt lärorika samtal, angenäma berättelser, skarpsinniga reflexioner, skaldedikter, målningar, köparstick, musik, bevinga timmarne, der hvarje medlem *vågar* och *kan* meddela sig såsom ett *individium*, som icke i uppförande och phraser oupphörligt repar upp en och samma, för alla gemensamt gällande utanlexa. För öfrigt är det visst troligt att de Berlinska societeterna icke på alla ställen, ja, kanske på högst få visa sig i lika förmånlig dager, och man har sagt mig att utlänningen först i Dresden skall riktigt lära känna det tyska sällskapslifvets treflighet.»

Anländ till Dresden, skrifver Atterbom: »Din vän sitter nu i Tysklands Florens, det olympiska Dresden, som Herder i billig förtjusning kallade denna glada stad; jag befinner mig sedan en månad i hjertat af det vackra, trefliga Sachsen och känner mig med detsamma närmare Germaniens hjerta. Vår dyrkansvärda skaldinna inträffade som du vet i detta Canaan ett par veckor före mig och fröjdas liksom jag åt njutningen af den eldigare, friskare och vänligare lifsflykt, hvars vederqvickelse här oemotståndligt meddelar sig från natur, konstverk och människor. Jag ydjar till ditt omdöme om det är möjligt att vantrivas under en

sydligt mild, evigt blå Septemberhimmel, mellan de angenämaste bekantskaper af båda könen, filosofer, skaldar, italienska målningar, katholska choraler, vinkullar, flodböjningar, berg, dalar, lustgårdar och spatsergångar, hvilkas fågring endast öfverglänsas af de personliga skönheter, med hvilka man vandrar.

»Mitt ensliga qvardröjande i Berlin var ej roligt. En och annan sällskapskrets, der jag blef införd, lockade mig ej att återkomma; den berömda, superfina kulturen föreföll mig, när jag rätt kände den på pulsen, icke sällan lika ytlig och tom som sanden, ur hvilket hon uppgrott. Föga uppbyggde mig det oupphörliga snacket om ideer, bildning, konst och litteratur, så snart jag insåg att den herrskande tonen, hos de flesta liksom hos oss, bestämdes af *mode* och *jargon* och att mängden liksom hos oss bestod af platta, prosaiska naturer. Dessa äro således *dresserade*; men ligger väl egentligen med sådana någon vigt på arten af deras dressur? I Sverige äro dylika personer tråkiga; i Tyskland äro de genom det öfvergjutna glitterguld af beläsenhet, kritik och poesi, tillika äckliga och billigt må betviflas om det senare är bättre. Hvertill hjälper det att i stället för annat sqvaller prata om Shakspeare, Gøthe, Beethoven och Raphael, att måla, muscera och göra vers från morgon till qväll, om hjertat är tomt och hjernan utan snille? Att göra vetenskap och konst till en slags *crème*, som hvar och en kan komma åt och lägga en liten klick af på sin talrik, om det liksom allt annat slisk på längden förderfvar, slappar magen? Att för månader göra någon utmärkt författare till sin heros, om man efter denna tid glömmet honom och under den frågar efter ingen annan? Fouqué var den siste, som en tid bortåt blef oräkneliga småskalders mönster. Man tycks ämna Hoffman till hans efterträdare.

»Förståndigare Berlinare sjelfve hafva sagt mig att detta estetiska kulturväsende, som är en i hela Tyskland utbredd, falsk öfverflödsvara, men anses ega i Berlin sin egentliga hufvudort, ännu der på långt när ej lemnat plats åt herraväldet af en både grundligare och hjertligare bildning. Väl räkna äfven dessa sina prester och prestinnor, på hvilkas altaren, ostörd af allt omgifvande larm, den heliga lågan lika stark som stilla brinner; men sådana individer äro vanligtvis ej de första, som efter ankomsten till en stor, fremmande

stad framställa sig för en utlännings blick. Att jag fick njuta ett af de herrligaste bland dylika undantag, derföre hade jag allenast ett äldre personligt förhållande att tacka; jag menar en det sannas och skönas prestinna, om hvilken du känner liksom jag, att poesien, konsten och den här öfverallt predikade högre åsigten af tingen, ej lefver blott på hennes tunga, ej blott i hennes penna, utan i hvarje pulsslag, som sprider sig från hennes ädla hjerta.

»Sedan hon icke mera fanns inom Berlins murar, hvad förmådde väl i Mark Brandenburg qvarhålla mig?»

Om Amalias sista lefnadsår veta vi, tyvärr, ej mycket. Hennes dotter, Dora von Hellvig, blef hoffröken och visade genom sitt älskvärda väsende, att modren äfven var en utmärkt uppfostrarinna. Den son Amalia egde qvar, blef genom sitt okufliga, vilda lynne en orsak till många bekymmer. Ekonomiska svårigheter förmörkade också de sista åren af hennes lif. Sorger och pröfningar felades sålunda icke, men hennes karakters rena guld framgick klarare ur hvarje skärseld, och sorgens frukt var ett himmelskt tålmod. Hennes varma känsla och rika fantasi gjorde henne älskad och beundrad, men hennes godhet och klara förstånd gjorde henne till ett stöd för många och till en ovärderlig hjälp för sin man, under mörka, pröfvande tider. Snart var hon likväl mogen för ett högre lif. Amalia v. Hellvig afled den 17 December 1831.

Det var med en egen känsla af vördnad och intresse som jag fordom fick läsa de med en vacker tysk stil skrifna, själfulla brefven från Amalia. De sköna tankar som från dessa gulnade papper sväfvade emot mig i klarhet och ungdomlig liflighet, kommo ofta mitt hjerta att klappa och mina ögon att tåras. Den älskliga Louise blef mig också så bekant att jag med längtan såg efter hvar rad af hennes hand. De tre systrarna representerade för mig poesi, målning och musik; de voro ett slags beslöjade gracer, af hvilka jag då och då fick se en skymt eller höra en sång, som belöning.

Under vistelsen vid en badort såg jag en gång, sjelf barn, tvenne undersköna barn, en gosse och en flicka, leka vid stranden. Flickan hade långa, mörka lockar och var oftast hvitklädd. De ropade hvarandra Ferdinand och Elna. Snart lekte de äfven med mig och förde mig en dag till sin

mor, en smärt fru med lifliga, bruna ögon. Förtjust bladdrade jag i hennes rika reseskizzbok. Det var Amalias yngsta syster, Marianne, som då icke anade att den barnhand hon godhetsfullt ledde vid dess första, osäkra teckningsförsök, en dag skulle våga försöket att med pennan teckna hennes älskade systers bild. Må denna dristighet förlätas för kärleken till urbilden. Man kan ju icke med några fattiga ord gifva en föreställning om en vacker tafla eller en ljuf musik — vi veta alla hur det går då man vill beskrifva en skön dröm, och, ännu helt varm af det magiska intrycket, läser i åhörarnes anleten förvåning öfver att man kan berätta sådana obetydligheter.

Må Amalia v. Hellvigs minne sådant det blickar oss till möte ur hennes dikter och ur Geijers och Atterboms skildringar, elda oss att blifva trogna som hon i det godas och skönas tjänst och nedlägga våra mindre gåfvor på samma altare.

Du kom, en stråle från de södra landen,
Och väckte ljus och vårlif, sång och värma;
De ädla gerna till hvarann sig närma,
Och hemma blef hos oss den rika anden.

Men snart till afsked räcktes trogna handen,
Då måste bref den kära rüsten härma,
Och lifligt tankar fram och åter svärma
Att sammanväfva starka vänskapsbanden!

För Greklands frihet varmt man säg dig brinna,
Du konstens sköna land befria ville,
Men ack, dess sol var redan nedergången!

I höga Norden lyste mildt ditt snille;
Du blef den svenska sångmöns tolkarinna,
Dig tacksamt nämna skall den svenska sången.

T. K.

XLVII. OM DET VÄLBEHAG TONERNA FRAMKALLA *).

(Efter Örsted.)

Man skulle kunna säga att Örsted i sitt sista arbete betraktat hela naturen från fysikerns synpunkt, likasom han förut betraktade henne från kemikerns. Man finner dock snart att samma sträfvande efter harmoni, efter att utgrunda de allmänna krafterna och de gemensamma lagarne, återfinnas i begge dessa olika åskådningssätt.

En af de intressantaste tankeserier, Örsted har utvecklat, ja, en af dem, kunde man säga, hvori hans egen poetiska natur klarast framlyser, är den, hvori han afhandlar det *Sköna* både i konsten och naturen; härtill har han äfven gifvit betydliga bidrag i »*Anden i Naturen*», och för att fullständiga hvad vi förut anfört härom, meddela vi här hufvudinnehållet af ett samtal (en form för meddelanden hvaraf Örsted ofta betjenade sig) från författarens unga år, hvilket finnes tryckt uti »det skandinaviske Litteraturselskabs Skrifter» 1808: »Om grunden till det välbehag tonerna framkalla».

Öfverallt, säger Örsted, der något söker att tillfredsställa skönhetsens fordringar, der måste flera bestämmelser förenas under en gemensam enhet, så att denna blir fattlig för den inre åskådningen. Nu inses lätt, att de symmetriska figurerna äro skönare än de osymmetriska, eftersom enheten i dem är mera genomförd; ännu skönare är cirkeln, hvaruti en oändlig mängd bestämmelser äro förenade till ett helt. Dessa figurer plägar man dock ännu icke i hvardagslivet kalla sköna, då det blott är det eminenta i denna riktning, som i allmänhet får namn af skönt. Han öfvergår derpå till klangfigurerna. En klangfigur kallas, såsom bekant är, den figur, som uppkommer då man beströr en glas- eller metallskifva med sand, understödjer skifvan i åtskilliga punkter, och derpå med en stråke framlockar en ton derur. Sanden kastas då i åtskilliga, af stödjepunkterna bestämda riktningar, och de inre svängningarne i metallen, hvilka äro orsaker härtill, blifva sålunda åskådliggjorda för ögat. Är tonen sväfvande blifver figuren oregelbunden, är den bestämd och harmonisk, blir figuren regelbunden; och ju skönare och mera harmonisk tonen är, ju regelbundnare och vackrare blir äfven figuren. Men man ser tillika en så stor mängd böjningar, kortare el-

*) Insändt och Esselde tillegnad.

ler längre kroklinier, regelbundna, kring hvarandra kretsande hvirflar i hvarje skön klangfigur, att man förvånas öfver detta inre lif, denna oändlighet af sandböljor, som dock tillika äro symmetriskt ordnade till mångfaldiga grupper, hvilka slingra sig mellan hvarandra i en underbart anordnad och harmonisk dans.

Sålunda se vi då, att den sköna tonen här framkallas genom en mångfald af rörelser i skifvans inre, hvilka ordnas under en gemensam lag och till en gemensam enhet. En linie af högre ordning, nemligen hyperbolen, bildar beständigt grundformen i denna harmoniska figur. En på samma sätt ordnad mångfald i figurer kan skönjas i de toner, hvilka frambringas i luften, i spända strängar o. s. v. När nu serier af toner ånyo sammanknytas, så att en inre bestämmande lag, en inre harmoni förbinder dem till en enhet, då uppstår en tonskapelse. Ja, oaktadt det i hvarje tonskapelse uppenbarar sig ett oändligt lif, en oändlig verld, så kan det dock bevisas, att allt är ordnad efter matematiska förhållanden, fattliga för åskådningen, ehuru det helas rikedom är alltför stor, att någon matematiker under sekler skulle kunna uträkna alla de talförhållanden, som finnas deri. Med andra ord, hvarje skön tonskapelse är uttrycket för en oändlig och dock i sig själf organiserad tanke, alltså en idé, som här uppfattas af själen. Om så är, lefver ju också ett oändligt, fastän fördoldt förnuft derinom, ty en sådan idéverld, en sådan till enhet ordnad oändlighet är just uttrycket för dess väsen, och då nu människans själ är en afkomling af ett sådant fördoldt och högre förnuft, måste hon också bära förnuftets prägel i sitt inre och således tilltalas deraf. Oaktadt denna tonverld, hvilken sålunda ilar oss förbi, liknar en sväfvande dröm, hvori skönheten likasom i förbisväfvandet utvecklar sig för det inre medvetandet, så uppfylles dock själen dervid af den renaste njutning och drages af en mäktig sympathi till den tonskapelse, i hvilken hon anar en med sig själf beslägtad natur.

Men hvad som sker i tonkonsten, säger Örsted, är i det väsendtliga detsamma, som också sker i och genom all annan konst. Konstnären anar och ser i ingifvelsens ögonblick en herrligare, rikare verld, än något förstånd, någon oändlig tanke har tänkt, och dock är det en oändlig tanke, ett oändligt förnuft tillstädes deri. Mäktar han nu uttala denna tanke

med all den fullhet, hvarmed den i det lyckliga ögonblicket uppsteg i hans innersta, då sätts åter tusende människosjälar dervid i sympathetisk rörelse; ty också de bära ju prägeln af det oändliga förnuftet, af den harmoniskt ordnade rikedom i deras inre, hvilken påminner om sanningen af det ord: »att vi alla äro skapade efter Guds beläte».

Detta öfverflyttar nu Örsted från konstens verld till naturen sjelf, hvarest det hela, alltifrån stjernhimmelens rörelser till de hvarandra korsande böljorna, bär prägeln af samma oändliga, men fördolda förnuft (en oändlig rikedom ordnad efter harmoniens lagar); äfven här, säger han, är en upphöjd, oändlig harmoni tillstädes, hvilken dock ingen jordisk matematiker, räknade han än genom århundraden, skulle vara i stånd att fullständigt uträkna.

En—ny.

XLVIII. DEN FÖRSTA KÄRLEKEN *).

Om man rör vid blomman, sväfvar hon i fara,

Då ett hjerta älskar — låt det hjertat vara!

Det är godt att älska, klokhet kommer sedan,

Ack, på ljusets fullhet följer nog ett nedan!

Ville du förhindra morgonsol att stråla,

Att med rosenfärger molnets dimma måla,

Ville du, att källan skulle återvända,

Och sitt flöde ej mot hafvets yta sända?

Ville du, att sommarn ingen vårdröm drömde,

Att sig blommor aldrig uti knoppar gömde,

Att ditt eget hjerta, genom jordens dimma,

Utaf jordens klarhet aldrig sett en strimma?

W. N—m.

XLIX. DEN SEXTONÅRIGA *).

Lutad öfver bågen sågs hon

Sömna blommor sköna, ljusa,

(*) Insändt från Finland.

Kring om hvilka gröna bladens

Lätta dagar gladt sig krusa.

Modren, böjd till henne, sade:

Äro de ej allt för skära,

Männe djupare en skuggning

Dessa blad ej borde bära?

Hon sitt anlet's morgonrodnad

Leende mot modren vände,

Och med strålen ur sitt ögas

Djup sitt svar till henne sände.

Sade: moder, sjelf du sagt mig,

Och mitt hjerta det ej glömmet,

Att sig uti blommor ljusa

Goda frukters framtid gömmer.

W. N—m.

L. MINNESBLAD FRÅN FREDRIKA BREMERS DÖDSÅR.

Vi nämnde i föregående häfte den vackra fest, som af Götheborgs vetenskaps- och vittterhetssamfund blifvit anordnad till Fredrika Bremers minne, hvarvid minnestalet hölls af Postdirektör Ameen i en ädel och flärdfri anda, värdig festens föremål. Vid flera andra tillfällen under det förflutna året ha dylika minnesord af djup och gripande betydelse blifvit uttalade, vittnande om hvad den hädangångna varit för sin samtid och sitt land. Så af Professor Lysander vid Nördiska festen i Lund, så i främsta rummet af den finske skalden Topelius vid Finska litteratursällskapets årshögtid i Helsingfors. Ord sådana som dessa, egnade en personlighet sådan som Fredrika Bremer, ha synts oss alltför dyrbara att, öfverröstade af dagens sorl, förklinga med det flyende ögonblicket, eller på sin höjd, urklippta ur ett flygtigt tidningsreferat, gömmas bland andra lätt förskingrade papper. Vi ha därför trött oss böra i Hemmets Tidskrift samla allt det bästa, som blifvit vid olika tillfällen sagdt om det svenska hemmets och hvardagslifvets skildrarinna — om den svenska qvinnans första och ädlaste förespråkarska och frigörerska. I en sådan samling af minnesblad hade första rummet önekligen

i alla hänseenden tillhört Topelii minnestal, af hvilket blott det förträffliga poemet blifvit återgifvet af våra tidningar. Vi ha dock hittills förgäfvos väntat att, enligt ett välvilligt löfte af en landsman till den värderade författaren, få oss hela minnesskriften tillsändt; och då vi under tiden blifvit i tillfälle att läsa den vid Götheborgsfesten upplästa minnesteckningen, samt erhållit förfäns vänliga tillåtelse att deraf meddela en öfversigt, ha vi tagit den till utgångspunkt för vår samling. Vi ha gjort det så mycket hellre, som den innehåller en ganska fullständig teckning af den hädangångnas lefnad, jemte konturdragen af hennes mission och hennes sätt att fullgöra och uppfatta densamma — allt af minnestalaren återgifvet med lika mycken trohet, som finhet och takt.

BIL.

Minnestäl öfver Fredrika Bremer af G. Ameen.

»Äfven den djupaste saknad kan omfatta känslor, dem man skulle kunna kalla glädje, en helig glädje,» säger minnestalaren och påminner om de känslor med hvilka man vallfärdar till kära hädangångnas grafvar, antingen för att se dem klädda i den första vårgrönskans friska skrud, eller för att om hösten pryda dem med en sista minnesblomma, eller utså ett frö för kommande skörd, innan frosten binder jorden och snön breder sitt kalla täcke deröfver. Det är med en likartad känsla minnestecknaren inbjuder sina åhörare att följa honom på vallfärden till Fredrika Bremers, den rikt begäfvade, verldsberytade författarinnans, den ädla kvinnans sista hvilostad, för att der nedlägga en enkel minneskrans.

Han antyder i förbigående att denna vallfärd, denna minnesfest, så naturlig och berättigad, dock ej saknar sin egen domliga betydelse, såsom utgången från ett samhälle, hvilket, efter att länge ha stått främst i Norden, i allt som till lifvets materiella förvärf hörer, numera börjat skriva ett nytt blad i sin historia, förtäljande om ett växande intresse äfven för det inre lifvet, om de stora materiella resursernas användande också i upplysningens och människokärlekens tjänst. Att detta samhälle var det första i Sverige att egna Fredrika Bremer en offentlig minnesgård, anser förfäns, och det med skäl, redan i sig ett bevis för, att det var något mer än en blott belletristisk talang, som här nedlagt sin penna, något

mer än ett vanligt lifsljus som slocknat. Han anmärker vidare, hurusom Fredrika Bremer, ifall det götheborgska vittethets-samfundets föräldrade stadgar det tillåtit, otvifvelaktigt för längesedan varit invald till hedersmedlem deraf, då äfven en skildring af hennes lif och personlighet blifvit i vanlig ordning meddelad. Han omnämner derefter huru en särskild minnesfest blef beslutad och öfvergår slutligen till sjelfva minnesteckningen, tilläggande: »mången hade kunnat med större talang fullgöra detta uppdrag; större vördnad, kärlek, pietet för festens föremål här ingen!»

Med en klar och träffande uppfattning af den innersta karakteren af Fredrika Bremers lif och verksamhet, har hennes minnestecknare valt på en gång till ingångsord och medelpunkt för sin framställning ett af författarinna's egna, mest betydelsefulla uttryck om sig sjelf i den lilla skriften »*Morgonväktern*».

»*Lärdom i vanlig mening har jag ej, men jag har lefvat och lidit, mycket känt af hvad lifvet har djupast; mycket äfven tänkt deröfver! Med det ljus jag undfått vill jag gå fram, om ock blott såsom bebådarinna af ett högre och fullkomligare.*»

Dessa i ett högtidligt ögonblick med hänförelse uttalade ord synas talaren angifva den måttstock, hvarmed hon sjelf önskat blifva mäten — den synpunkt, ur hvilken hennes verksamhet bör bedömas, på samma gång, tillägger han, de på ett enkelt och flärdfritt sätt gendrifva småsinnets och okunnighetens, afundens och skrå-andans hånande grin öfver hennes förmenta äflan att vilja *synas* lärd. Lärdom tillerkänner henne dock talaren större än någon nutidens svensk kvinna, »större,» tillägger han, »än mången af oss män.» Han frågar huru många qvinnor finnas i något land, som utom de vanliga grenarne af den moderna bildningen, så som hon med allvar hängifvit sig åt filosofiska, kyrkohistoriska, naturvetenskapliga, kulturhistoriska och de sociala förhållandena berörande studier. »*Fredrika Bremer,*» säger talaren med träffande sanning, »lärde så länge hon lefde och ansåg sig aldrig ha lärt nog. Men hon studerade ej för att stapla lärdomen i hög och efter en törftig examensparad inpassa den i någon bortglömd vrå af vetandets skräpkammare, utan för att »med det ljus hon undfått gå fram (bland sina medsystrar) om ock blott såsom bebådarinna af något högre och fullkomligare.»

»*Detta*,» tillägger förf:n, och vi instämma med värma i hans ord, »var Fredrika Bremers af högre hand henne anförtrodda mission.»

Talaren öfvergår derpå till en öfversigt af författarinnans skrifter och personlighet, hos henne mera oskiljaktigt förbundna, än hos de flesta skriftställare, för att derunder söka i några få drag antyda huru hon sjelf bléf medveten af, uppfattade och fullgjorde denna mission, samt i hvad skuld vi därför stå till henne.

Efter en kort redogörelse för Fredrika Bremers härkomst af en ursprungligen tysk slägt, som öfverflyttat först till Sverige (der hennes farfars far var rådman i Westeras) och sedan till Finland, omtalar förf:n familjens återflyttande till Sverige och inköpet af den slottslika herrgården Årsta några få år efter dottern Fredrikas födelse, tilläggande: »ett drag af *svenskhets* går också igenom Fredrika Bremers hela lif och verksamhet». Den uppfostran de fyra systrarna erhöello under en utmärkt lärarinns ledning omnämnes såsom innebärande allt hvad som enligt den tidens åsigt tillhörde den högre bildningen, således främst undervisning i språk och sällskapstalanger, »och i öfriga ämnen hvad nödortfigt kunde vara». Att inga utmärktare anlag tidigt synas hafva blifvit bemärkta hos Fredrika, om man undantar en viss fallenhet för att rimma, tillskrifver minnestecknaren den omständigheten »att uppfostran då, såsom länge derefter och mångenståds ännu, ej gick ut på att utveckla individualiteten hos människan, utan snarare på att fylla den allmänna konvensans fordringar och »så att säga stöpa alla i en form».

Äfven Franzén, den enda person af framstående litterär betydelse, som vid denna tid umgicks förtroligt i det Bremerska hemmet, och som vanligen öfvervar barnens årsexamina, synes först senare ha fäst uppmärksamhet vid Fredrikas poetiska anlag, hvarefter han sannolikt bléf henne en god rådgifvare.

De mindre lyckliga förhållanden, som lade sin tunga, bindande hand på Fredrika Bremers barndom och ungdom, antydas och en del af dessa missförhållanden tillskrifvas helt naturligt den unga liffulla anden, som ville sjelfständigt utveckla sig, oberoende af de former gammal antagen sed och fördom uppställde. »Ett sådant sinne,» heter det, »längtade redan omedvetet efter något högre än fransyska komplimen-

ter; skog och mark hade för detsamma, äfven med risk af en fläckad eller söndersliten klädning, något vida mera lockande än de snörräta herregårdsalléerna». Åter andra af de slitande missljud, som störde hennes barndomsfrid och ungdomsglädje, hänföras till fadrens despotiska och i följd af sjuklighet ytterst retliga lynne, hvars utbrott ofta försatte dotterns själ i en upprorisk stämning och kom henne att i hemmet sakna all glädje, utom den, som skänktes henne af det innerliga och förtroliga förhållandet till systrarna.

Talaren skildrar derefter med några få, men betecknande drag det inflytande dessa stridigheter i hvardagslivet utöfvade på den unga begåfvade flickans själ; huru de utvecklade hennes iakttagelseförmåga, skärpte hennes blick för uppfattningen af det skefva, det förvända, det småaktiga, det löjligen i världen, huru de på samma gång också stegrade hennes deltagande för alla lidande och olyckliga, väckte ett oemotståndligt begär att hjälpa eller lindra och sporrade hennes uppfinningsgåfva att uttänka medel dertill; men ock, huru, under allt detta, hennes egen åsigt af livet blef allt mörkare och tröstlösare.

Ur den sålunda förberedda jordmånen uppspirade helt naturligt den första brodden till en blifvande författareverksamhet. Talaren anser sannolikt att en hel mängd smärre försök redan blifvit gjorda, innan tanken på att offentliggöra något fallit den unga författarinnan in. Huru en sådan tanke först uppstått, hvilka öfverläggningar möjligen härom egt rum inom familjen, huru hon erhållit sina föräldrars samtycke eller om hon aldrig begärde det, och fadren sålunda allt intill sin död förblifvit okunnig om hennes författarskap — om allt detta känner talaren ingenting med visshet. I ett af dessa hänseenden vågar han dock en gissning. Han tror sig nemligen »utan att brista i grannlagenhet mot ett kvinnohjärtas heligaste mysterier», kunna antaga att, redan innan Fredrika Bremer vid 27 års ålder uppträdde såsom författarinna, händelser inträffat, hvilka gjort det för henne klart, att hennes bestämelse var en annan än makans och modrens, och uppkallat inom henne den ångestfulla frågan: hvartill är jag då kallad? hvad är mitt lifs uppgift? »Och männe hon ej redan då,» spørjer talaren med en lika fin som klar blick in i det innersta af det väsende, han fått till sin uppgift att skildra, »männe hon ej redan då svarat: »Jag har lefvat och

lidit, känt och tänkt mycket. Må jag då med det ljus jag undfått gå fram bland mina lidande medsystrar, om och blott såsom bebådarinna af ett högre, ett fullkomligare».

»Målet,» fortfar talaren, »då ännu kanske mera anadt än klart fattadt, var stort, var högt, var skönt, var ädelt; medlet att nå det var pennan, och så måste hon försöka hvad denna förmådde, och samlade några smärre uppsatser till ett litet anspråkslöst häfte, hvilket, efter flera misslyckade försök att finna en förläggare, utkom anonymt 1828 under den sedan så väl kända benämningen *Teckningar ur Hvardagslifvet*.»

Några anekdoter anföras rörande manuskriptets öden, samt om det första förmånliga omdöme, den okända författarinnan hörde uttalas om sitt arbete, (af den nuvarande svenske utrikesministern) hvarpå minnestalaren ger en kort öfversigt af det lilla häftets innehåll.

Berättelsen *Axel och Anna* omnämnes såsom ett litet af lif och qvickhet sprittande stycke, under upprymd sinnesstämning sammanskrifvet på tvenne dagar, och i sitt slag redan företeende något fulländadt. För öfrigt påpekas de tvenne skizzerne *Tvillingarne* och *Förhoppningarne*, såsom stycken af djupare betydelse, i hvilka man redan finner några frön utkastade till de rika, kommande skördarne, gnistor af den heliga eld, som rörde sig i djupet af Fredrika Bremers själ. Minnestecknaren erinrar bland annat om den sköna förklaring författarinnan ger i den förstnämnda skizzen öfver qvinnans uppgift. »Hon kunde trösta; — och hvilken qvinna, hvilken sann qvinna kan ej det. Qvinna sjelf, borde jag kanske vara mera blygsam — men — förlåt! Om jag tror det, om jag säger det, är det därför att jag älskar». — Vi hänvisa läsaren till originalet och följa minnestecknaren till hans återblick på de första alstren af Fredrika Bremers författarverksamhet, af hvilka *Den Ensamma*, *Tröstarinnan*, *Miniatyrerna* och *Familjen H.* särskildt nämnas, hvarjemte några vackra ord egnas den i »Den ensamma» förekommande älskliga romansen: »Fall, lätta snöflock, fall».

Med det tredje häftet af »*Teckningarne*», innehållande slutet af »*Familjen H.*», fulländades författarinnans rykte, på samma gång hennes anonymitet genomskådades och Fredrika Bremer helsades allmänt såsom en af sin tids yppersta novellförfattare. Under tiden egnade man dock, anmärker minnestecknaren, föga eller ingen uppmärksamhet åt den grund-

ton, som otvifvelaktigt, om och ännu svagt och likasom a mezzo voce, genomklingade alla dessa teckningar, hviskande om rättvisa för de förtryckta, frihet för de bundna, undervisning för de okunniga — och detta särskildt med afseende på kvinnorna, och bland dessa främst de ogifta, såsom de ofriaste och mest värlösa.

Ehuru föremål för den mest smickrande uppmärksamhet, säger minnestecknaren, syntes Fredrika Bremers sjelffförtroende snarare minskadt än stegradt. En längre tid förflöt, utan att hon kunde besluta sig till att offentliggöra något nytt arbete. Men under tiden förtgick så mycket kraftigare hennes inre arbete. En af dessa perioder af stor inre kamp och utveckling, af sträfvanden och lidanden, som hon sjelf i ett senare arbete så vältaligt skildrar, syntes nu hafva inträdt för henne sjelf. Först sedermera, sedan hon »blifvit färdig med sig sjelf och sin närmaste omgifning och vunnit ett tillstånd af frid eller åtminstone lugn», kunde hon vända sig utåt för att »söka verka för den stora vanlottade syskonkretsen och göra den delaktig af det goda hon tillkämpat sig».

Under tiden inträffade åtskilliga förändringar inom hemmet. Hennes far dog sommaren 1830 och samma år gifte sig hennes äldsta syster och bosatte sig i Christianstad, der Fredrika följande år uppsökte dem. Här vann hon i dåvarande rektorn, numera prosten *Böcklin*, en vän och lärare, under hvars ledning hennes hungrande och törstande själ fick mätta sig med frukterna af menniskoandens forskningar och läska sig vid vetandets djupa brunnar. Talaren anför huru hon sjelf sagt, att då läraren för henne tolkade Plato och de sanningar, som utvecklats ur de grunder han lagt, sprungo nya källor upp i hennes hjerta.

Från denna tid, säger talaren, räknade Fredrika Bremer, vid 30 år, sin egentliga ungdom, sitt egentliga lif och i samma mån hon kom till allt större klarhet öfver lifvets viktiga-
ste frågor, så väl som öfver sin egen uppgift i världen, i samma mån grep hon med lugn och tillförsigt till pennan, ännu alltjemt byggande på den lagda grunden: hvardagslifvet, hemmet, kvinnans ställning derinom m. m. 1834 utkom sålunda *Nya teckningar ur hvardagslifvet*, med det för förf:n:s nya ståndpunkt betecknande mottot: »Tro och vetande äro eviga syskon» och innehållande *Presidentens döttrar*, »hvilken,» tillägger minnestecknaren, »med alla de första teckningarnes förtjen-

ster och ingen förlust i friskhet eller pikanta detaljer, men med vunnen styrka i reflexionen och en djupare, om än ej af alla insedd tendens, med enthusiasm emottogs af allmänheten.»

Derpå följde, såsom bekant, redan under trettioalet *Nina, Grannarne* och *Hemmet*, samt från 1840 till 1848 *Strid och Frid, En dagbok, I Dalarne* och *Syskonlif* — i minnestalarens ögon ett radband af äkta perlor, »hvilka, om de ock ej för det skärpta recensentögat äro utan alla skuggor, dock hvar för sig äro tillräckligt värdefulla att berättiga dess författarinna till en plats bland skönlitteraturens yppersta.» Påminnande om den ofta använda liknelsen om solen, hvars värmande och lifgifvande kraft det icke faller oss in att förneka, ehuru vi veta att den har sina fläckar, förklarar minnestecknaren, att karakteristiken och kritiken af Fredrika Bremers skrifter ur uteslutande esthetisk synpunkt, tillhör ett annat område än minnesfestens. Han omnämner derefter åtskilliga mindre skrifter, som författarinnan utgifvit under samma period och i hvilka hennes egen lifsåskådning allt klarare framträder, såsom *Trälinnan, Midsommarresan, Ett par blad från Rhenstranden* och — betydelsefullast af dem alla — *Morgonväkter*, en trosbekännelse med anledning af boken »Strauss och Evangelierna». Om den sistnämnda skriften yttrar talaren att den är ett ganska märkligt arbete som, hvad än skrifflärde och olärde, orthodoxe och neologer, derom må hafva haft att säga, mången doktorshatt skulle kunnat vara stolt öfver.

Äfven åtskilliga tidningsartiklar har man från denna tid af den frejdade författarinnans hand, bland hvilka talaren särskildt erinrar om en, hvori författarinnan ställer en varmhjertad uppmaning till Sveriges qvinnor att verka för upprättande af räddningshem för vanvårdade barn, på samma gång hon antyder en inre afsigt, som sträckte sig vida utöfver det angifna ändamålet — den att hos vårt lands qvinnor uppkalla medvetandet af medborgerligt värde och ansvar, väcka till fullare lif samfundsandan inom denna sfer — med ett ord frammana och bringa i verksamhet det *moderliga* elementet i samhället.

Till samma mål syftade den 1849 utgifna skriften *Lif i Norden*, ur hvilken talaren, med den fina takt och urskiljning, som utmärker hela hans skildring, anför värtaliga bevis för sin sats. Han öfvergår derpå till en pröfning af den ofta uppkastade frågan, när och hvar den vändpunkt inträffade i

Fredrika Bremers författarskap, då hon först tillät sig att för tendensen offra konsten. Såsom denna vändpunkt betecknas vanligen berättelsen *Syskonlif*, emedan tendensen, filantropien, d. ä. människokärleken satt i utöfning, här bjertare än i de förra teckningarne framträder. Minnestecknaren delar ej denna åsigt, enär han tror sig redan i författarinnans allra första arbeten spåra grunddragen af denna riktning, hvilken sedan blott med naturlig följdriktighet utvecklats sig. Han anser hela Fredrika Bremers lif och verksamhet, hela hennes historia inväfd med vår tids ädlaste inslagsämne, såsom Olof Ene-roth så vackert sagt, och han anser icke brytningen med konsten ännu i den nämnda berättelsen hafva skett så, som senare onekligen alltmera skedde. Han antar att, om Fredrika Bremers bana här slutat, skulle hon i alla fall bibehållit en plats bland vårt lands yppersta skriftställare, såsom en af dem, hvilka mest bidragit att göra Sverige känt och aktadt i andra länder och verldsdelar. »Öfverträffad måhända i egentligt snille,» säger han, »både af det slag, som tränger djupast i vetenskapens schakter och bringar i dagen upptäckter af sekulär betydelse, och af det, som stiger i höjden, blixtrande såsom lusteldar och slocknande såsom de, är hon dock öfverträffad i det *hjärtats snille*, som sprider sig likt en välgörande dagg öfver livets dälder, och träder lik en god engel öfver hemmens trösklar för att gläda, mildra, trösta och uppmuntra; men,» tillägger han, »Fredrika Bremers mission var härmed icke fylld: hon skulle lefva och verka ännu längre för att framstå, icke blott såsom ett snille af ädel och egendomlig art, men äfven såsom banbrytare för idéer af hög, allmän betydelse.»

De elementer i Förenta Staternas unga, kraftiga samfundslif, som hade så stor dragningskraft för Fredrika Bremer, skildras i korthet, hvarpå minnestecknaren låter henne sjelf angifva afsigten och målet för den beslutade resan till Amerika med följande ord:

»Jag reste för att andas en ny och friskare lifsluft, för att betrakta folklif, institutioner och förhållanden i en ny stat, för att bli klarare i vissa frågor, rörande statens och folkens utveckling, och i synnerhet för att betrakta qvinnorna och hemmen i den nya världen och från hemmets tröskel få en utsigt öfver mensklighetens framtid; ty, såsom floden födes af

himmelens källor, så födes folkens lif och öden af hemmets förborgade lif.»

Huru resan företogs, huru alla hjertan och alla hem öppnades för den redan öfver allt kända och älskade författarinnan, huru under dessa förhållanden de ljusa sidorna af det amerikanska samhällslifvet företrädesvis kommo inom den resandes synkrets och utöfvade sitt inflytande på hennes uppfattning — allt detta skildras med några raska drag, på samma gång dock minnestalaren påpekar, huru Fredrika Bremer med sin fina och skarpa iakttagelseförmåga omöjligen kunde förblifva blind för de djupare skuggorna i taflan, hvilka hon ock i sina bref framhållit tillräckligt för att, såsom vi veta, stöta sig med många, hvilka trott sig i henne finna en försvararinna äfven af grundfelen i den amerikanska institutionen.

Den temligen skoningslösa, om ock i många fall berättigade kritik, som blifvit riktad mot den brefsamling, hvilken, under benämningen *Hemmen i Nya världen*, utgafs efter författarinnans återkomst till fäderneslandet, har, enligt minnestecknarens tanke, förlorat sin udd derigenom, att författarinnan varit den första att fälla domen öfver sig sjelf, i det hon tillika i företalet anfört de skäl, som gjorde att hon ej kunde lemna arbetet i annat, omarbetadt skick.

Det är bekant, att brefven äro ställda till författarinnans mest älskade syster, hvilken äfven antages hafva utgjort hvad minnestecknaren träffande kallar, hennes litterära samvete, äfvensom att underrättelsen om denna systers död var den första bittra välkomsthelsningen, som mötte Fredrika Bremer vid återkomsten till hemlandet. Huru hårdt det oväntade slaget drabbade, huru öfverväldigande tomheten i hemmet måste kännas för den återvändande enslingen, huru under sådana förhållanden omarbetandet och ordnandet af den amerikanska brefsamlingen uppsköts tid efter annan, huru försöket slutligen gjordes utan att leda till annat än öfvertygelsen om omöjligheten att lyckas, huru, under tvekan mellan att utgifva brefven i oförändradt skick eller att alls icke offentliggöra dem, det förra alternativet valdes — allt detta skildras med värma och lif, hvarefter minnestecknaren stannar vid en slutsats, i hvilken säkerligen alla instämna, den att Fredrika Bremers läsare borde, under sådana förhållanden, med tacksamhet och undseende, snarare än med gisslande klander, emottaga den säkerligen ej utan medveten sjelfpupp-

offring åt allmänheten erbjudna gåfvan af brefven till den affidna system.

Derefter följer en teckning af Fredrika Bremers alltmera vidsträckta praktiska verksamhet i människokärlekens tjänst, hvarom otaliga så väl allmänna inrättningar som enskilda personer ännu i dag vittna, och hvilken ofta till det yttersta medtog hennes tillgångar.

Minnstecknaren öfvergår derefter till skildringen af det stadium i Fredrika Bremers författarebana, som betecknades af romanen *Hertha*, samt till en kortfattad, men träffande analys af den omilda kritik, som kom detta arbete till del — »en kritik,» säger han, »som för *ett* missgrepps skull, om det eljest var något sådant, nästan var färdig att skoningslöst vilja sönderrifva ett under ett fjerdedels sekel väl förtjenadt litterärt rykte.» Minnestalaren glädes, att litteraturhistoriens dom ej skrifves af stundens flygblad, eller dikteras af kafferepsomdomen om en enstaka företeelse, och är viss om att, inför den förra, *Hertha* en gång icke blott skall finna nåd, men till och med ett bemyndigadt försvar.

Efter att ur de båda uppsatser rörande Fredrika Bremer, som varit synliga i vår Tidskrift, hafva anfört åtskilligt rörande dessa omtvistade ämnen och särskildt författarinnans eget märkliga yttrande i ett af sina sista bref, om det medvetna offer hon gjorde af sin popularitet med *Herthas* utgifvande, frågar minnstecknaren:

»Hvilka voro då dessa *Herthas* förskräckliga fel och syndor i allmänhetens ögon? Jo, *det var en tendensroman*, deri formen var uppoffrad för tendensen och deri satser förfäktades, som förmenades vara, icke allenast *orimliga* och *löjliga*, utan *oqvinnliga* och *stötande*.»

»Låtom oss tillse huru härmed förhåller sig,» säger han, och ingår derefter i en kort, men lika fin som träffande granskning af invändningarne mot *Hertha*. Han medgifver villigt, att der finnas uppträden och situationer, som äro osköna och vågade, men detta medgifvet, återstår dock en berättelse, hvilken, såsom sådan, synes honom fullt jemförlig med flertalet dylika i allmänhet, om ock ej med Fredrika Bremers bästa. Utan anspråk på att vilja söka lösa frågan om tendensromanens berättigande ur esthetisk synpunkt, erinrar talaren blott om det faktum, *att den finnes till* och genom de erkändt största romanförfattare i alla länder tillkäm-

pat sig en ganska betydande plats inom vårt sekels skönlitteratur, hvarjemte han förklarar, att man enligt hans uppfattning måste vara blind, för att ej inom Fredrika Bremers föregående arbeten, allmänt erkända såsom prydnader för skönlitteraturen, spåra en genomgående tendens.

»Hvad var då denna alarmerande tendens i Hertha?» frågar han ånyo. »Jo, Hertha var ett af den annars så milda, så toleranta, så tålmodiga författarinnan utstött smärtans och förtrytelsens revolutionsskri mot våra högsta lagstiftares och lagskipares fortfarande orättvisa, att alltjemt motarbeta den, långt förut af den ädle Richert proklamerade dogmen om kvinnans rätt till myndigblifvande; Hertha var, hon har sagt det sjelf, ett »djerft sönderslitande af den falska resignationens slöja. Nåväl,» tillägger minnestalaren, i det man tycker sig se ett halft godmodigt, halft satiriskt smålöje krusa hans läppar, »nu är kvinnans myndighet erkänd, och vi få i denna, såväl som många andra djupt ingripande frågor, ej förneka den del Fredrika Bremer haft i deras lösning.

»Hertha,» fortfar han, »yrkade vidare på fullständigare läroanstalter för Sveriges döttrar, hvilka kunde ge dem tillfälle till kunskaper och sjelfbestämmelse, och *nu* äro behöfvat, nödvändigheten häraf allmänt erkända.

»Hertha yrkade en utvidgad verkningskrets för kvinnan, och *nu* användes hon till och med i statens tjänst allt mer och mer.

»Hertha ifrade för fruntimmers-, skydds- och tillsynsföreningar, och *nu* finnes knappt ett samhälle så litet, att icke någon sådan der utöfvar sin välgörande verksamhet.

»Men Hertha — och det var nästan det värsta af allt — lät en ung flicka förbinda och sköta en ung man, som vid en eldsvåda sårat sitt knä! Och *nu* — inskrifva sig i alla länder fruntimmer af alla samhällsklasser, ja, damer af superfinaaste kvalitet, såsom medlemmar i föreningar till sårade soldaters vårdande under krig, och ordentliga lärokurser genomgås för detta ändamål.»

I minnestecknarens ögon framstår Fredrika Bremer här, såsom mången gång, då hon höjde baneret för ännu dunkla idéer, såsom profetissa, »om ock, enligt ordspråket, ej alltid i sitt eget land.»

Med några antydningar om, huru Fredrika Bremer, ehuru fast besluten »att med det ljus hon undfått gå fram som en

bebådarinna af ett högre», eller kanske just därför, aldrig tyckte sig ha fått nog af detta ljus, utan ständigt sträfvade efter högre klarhet, för att fatta betydelsen af vår tids och alla tiders politiska, sociala och i synnerhet religiösa rörelser, öfvergår minnestecknaren till en hastig öfversigt af hennes andra mångåriga resa, och af det arbete, hvori hon skildrade intrycken deraf: *Lifvet i Gamla världen*, hvilket hon utskickade i världen med det betydelsefulla mottot: »Jag är människa och ingenting menskligt är mig likgiltigt». I trots af de brister kritiken med skäl må haft att anmärka emot detta märkliga arbete, ser minnestecknaren i detsamma kronan på den ädlaste trettioåriga författareverksamhet i humanitetens, ljusets och frihetens tjänst.

Efter afslutandet af detta sitt sista arbete (den under resan utarbetade och utgifna romanen *Fader och dotter* nämnes i förbigående) egnade sig författarinnan, såsom man vet, åt en fortsatt filantropisk verksamhet. Bland de många välgörenhetsverk, i hvilka hon med lifligt intresse deltog, nämnes särskildt asylet för bildade, obemedlade fruntimmer, hvars första grundfond af 15,000 rdr var en gåfva, dels direkt af Fredrika Bremer, dels medelbart genom henne erhållen. »I ett långt lifs verksamhet,» säger minnestecknaren, »egnad åt förordandet af kvinnans rätt till uppfostran och arbete, är detta asyl för dem, som troget arbetat tills de ej mera förmått, en vacker och värdig slutsten.»

En kort skildring följer af Fredrika Bremers hvardagslif i Stockholm, kryddad med några anekdoter ur miss Howitts »*Twelve months with Fredrika Bremer*», »ett i åtskilliga hänseenden rätt intressant arbete,» tillägger minnestecknaren, »om ock ej i allt uppfyllande vår förväntan.» Den aldrig verkställda planen till ännu en längre resa öfver Finland till Ryssland, i afsigt att äfven der — hvarest kvinnan ännu är mannens slafvinna, och der bondens hustru, enligt sägnen, anser som ett bevis på förakt, om hennes man ej emellanåt låter henne smaka piskan — uppsöka gryningen till en bättre tid, omnämnes; så äfven en utflykt till Skåne 1863, då minnestecknaren en dag sammanträffade med den frejdade författarinnan, derunder de synas hafva utbytt sina åsichter rörande spiritism och magnetism, utan att ha lyckats bringa dem till öfverensstämmelse.

Derefter följer skildringen af det sista lefnadsåret, vistan-

det på Årsta, brefvexlingen under hösten och den sista sjukdomen, hvilket allt är läsaren bekant af föregående uppsatser i denna Tidskrift, hvilka till vår glädje äfven fått tjena minnestecknaren till källor för hans skildring.

»Natten efter årets sista dag,» slutar han, »slocknade en lifsgnista, som så länge brunnit med den klaraste glans och ej blott lyst, men varmt och väckt och lifvat, och hvars rätta stora, ädla betydelse först efterverlden skall veta att uppskatta till dess fulla värde. — En kort beskrifning följer af den vackra hyllning Stockholms skarpskyttekorps under en fältmanöver i trakten af Årsta egnade Fredrika Bremers minne. »Det var,» säger berättaren, »utförarne af *en* af den unga tidens idéer, som så hyllade fanbärrarinnan af så många andra.»

Efter att sålunda hafva följt minnesfestens föremål från vaggan till grafven och i korta, fragmentariska drag hafva skildrat Fredrika Bremers lif och verksamhet samt deras betydelse för hennes samtid, slutar minnestecknaren med uttalandet af en förhoppning, i hvilken vi med värme instämma. Det är förhoppningen att Sveriges qvinnor måtte icke blott troget följa Fredrika Bremer på den bana hon öppnat för sina medsystrar, men äfven i yttre måtto, på det sätt som kan vara lämpligast, resa én värdig minnesstod åt denna den mildaste och mest varmhjertade apostel för evangeliet om qvinnans emancipation i detta ords vackra, ädla, ja, heliga betydelse, — — åt henne, som icke blott för vår samtid, men för kommande slägten skall framstå *med det ljus hon undfått, såsom bebådarinna af ett högre, ett fullkomligare.*

L—d.

II. EN MODERS RÅD.

VI.

L... den 10 Augusti.

Älskade barn!

Tack för dina kära, mig så dyrbara bref, för denna ditt hjertas dagbok, som du sändt mig, och hvars läsning förorsakar mig än glädje och tillfredställelse, än deltagande och smärta. Det kan ej annat än vara en hugnad för mig, att du så öppet och förtroendefullt låter mig blicka in i ditt inre,

äfvensom att du så allvarligt bemödar dig att vinna den själfbeherrskning, som kan sätta dig i stånd att kufva de uppriska känslorna, då sådant är nödvändigt. På samma gång måste det dock smärta och bedröfva mig att se den svåra strid du har att utkämpa, att veta att ditt unga hjerta blöder dervid, att frukta att du måhända skall duka under deri, och ej kunna hjälpa dig att bära din börda. Du vet dock, älskade dotter, till Hvem du skall vända dig för att finna mod och kraft och tröst, du känner löftet: »åkalla mig i nöden, så vill jag hjälpa dig,» du sluter dig förtröstansfullt till Den, som själf tömt lidandets kalk till botten, och med Honom hviskar du undergifvet: »ske icke min vilja utan Din!» Detta medvetande lugnar mig, då oron vill taga öfverhanden, och jag förenar mina böner med dina, kännande mig öfvertygad, att Gud leder allt till det bästa för dem, som förtrösta på Honom.

Du säger i dina bref, att P. tycks känna sig både förvånad och ledsen öfver förändringen i ditt uppförande emot honom, och att han flera gånger sökt tillfälle att få tala i enrum med dig, men att du alltid lyckats undvika detta. Jag anser äfven detta vara bäst, ty en förklaring skulle endast vara plågsam för er båda, och måhända blott tjena till att upprifva sår, som börja läkas. Emellertid erfor jag verkligen en känsla af lättnad öfver den underrättelse ett af dina senaste bref meddelade, nemligen, att P., kallad till sin fars sjuk-, kanske dödsbädd, nu bortrest på obestämd tid. »Svårt, mycket svårt,» tillägger du, »var det mig att i afskedsstunden bibehålla min fattning och själfbeherrskning, samt att visa mig kall och otillgänglig. När då P., med en blick, på en gång sorgsen och bedjande, räckte mig handen och sade: »har då m:ll Agnes ej ett enda vänligt och tröstande ord att säga mig, när jag nu kanske går till mötes en ganska svår och smärtsam tid?» — kände jag huru tårarne stego mig i ögonen och huru läpparne darrade, och jag mumlade med halfqväfd röst några ord, hvars mening han väl knappast förmådde utleta, ehuru han ej kunde undgå att märka, att jag var häftigt upprörd. Ack mamma,» utbrister du slutligen, »om jag ändå kunde bli förskonad från att återse honom. Du kan ej tro hur svårt det är att visa sig kall, lugn och liknöjd, när hjertat klappar lifligt och varmt, hur outhärdligt det stundom förefaller att stöta ifrån sig den, till

hvilken man dock nästan ofrivilligt känner sig dragen, särdeles då han sjelf tyckes lida deraf. Ibland kan jag ej bortjaga den tanken, att de ord jag hörde honom yttra, under det olycksaliga samtalet med H., ej varit så allvarligt menade, att de varit tanklösa, förflugna, kanske sagda, för att inför H. dölja hans innersta känslor. Kommer så min stolthet och förebrår mig, att jag lyssnar till dylika ursäkter och ej med förakt bortvisar den, som grymt och lättsinnigt vill roa sig med ett ungt, oerfaret hjertas varmaste känslor. Slutligen går allt omkring för mig uti ett chaotiskt virrvarr, till dess de stridiga, på hjertat gnagande känslorna upplösa sig i en häftig gråt. Då denna paroxysm är öfver, känner jag mig lugnare och kan åter sammanknäppa mina händer till en stilla, ödmjuk, undergifven bön. Så förflyta vanligen nattens första timmar, och ej förr än efter midnatt tillslutas mina trötta ögon af sömnens ljuftva genius — och, ack, hvad denna glömska, denna ro är ljuftig! Stundom önskar jag, att jag aldrig mer behöfde uppvakna derifrån. Men jag vet att denna tanke är oriktig, att den är syndig, och jag bjuder också till att förjaga den — fastän den allt emellanåt kommer igen. Du ser, mamma lilla, att din Agnes är en stackare, men jag vill försöka att ej låta modet falla, så skall det med Guds nåd väl slutligen lyckas mig att vinna herraväldet öfver mig sjelf. Ack, om blott P. ej komme tillbaka! Det vore så mycket lättare att betvinga mitt hjerta, om jag kunde slippa att se och tala vid honom!»

Jag förstår alltför väl de känslor, som dikterat dessa råder, för att ej sympathisera med dig, mitt stackars barn. Det är äfven ganska naturligt, att ditt hjerta än mer veknade för P., då du såg honom lidande och nedslagen såsom fallet var i er afskedsstund. Detta oakadt *måste* du söka att fortgå som du börjat och att qväfva den vaknande böjelsen i ditt unga hjerta, innan den blir dig öfvermäktig. Hvarthän skulle väl ett motsatt handlingssätt leda, annat än till ett än bittrare lidande? Om du nu af P. sjelf och af dina egna känslor läte intala dig, att det af dig hörda samtalet ej varit så allvarsamt menadt, om ditt hjerta alltmer fästade sig vid honom med kärlek och tillit, om du, öfvertygad om hans genkärlek, invaggade dig i ljuftva föreställningar om framtida lycka — huru mycket svårare skulle ej uppvaknandet blifva, då han slutligen lät dig förstå, att hans visade uppmärksamhet, hans låtsade tillgifvenhet dock endast varit ett hyckleri,

ett gyckelspel, »en liten kurtis att fördrifva tiden med på landsbygden.» Derför, min Agnes, bör du uppbjuda all din förmåga att söka utplåna hans bild ur ditt hjerta, ty efter hvad jag kan förstå, är han ej värd att der intaga ett rum. Den som, sig till förströelse, vill leka med ett ungt hjerta, kan ej förstå hvad den rätta, den sanna, den rena kärleken är, och är den således ej värdig. Och ej kan min Agnes vilja bortkasta sitt hjertas rikaste skatter på en ovärdig?

Ditt sista bref andas, Gud vare lofvad, en lugnare sinnestämning, och styrker mig i hoppet, att P—s aflägsnande från orten skall verka välgörande på dig och underlätta dina bemödanden att ur minnet utplåna de tilldragelser, som så smärtsamt upprört dig. En afledare från de tankar, som under den senaste tiden hufvudsakligen sysselsatt dig, finner jag ock uti brevet från Henriette P., hvilket du skickat mig, och de ämnen det vidrör, för hvilka du ju förut hyst ett lifligt intresse. Detta ger mig anledning att återkomma till dem, dels för att ytterligare utveckla mina åsigtter, dels för att besvara åtskilliga af Henriette P—s yttranden och inkast. Jag skulle alltför mycket misskänna min dotter, om jag fruktade att hennes enskilda angelägenheter eller hennes eget lidande skulle göra henne sjelfviskt liknöjd för andras intressen och för tidens viktigare frågor.

Derföre, älskling, lyft upp ditt lilla hufvud, och blicka på mig så förtroendefullt, forskande och frågande, som du brukar, när du af mig önskar erhålla klarhet öfver något, som ligger dig om hjertat, och som du sjelf ej tycker dig kunna reda. Låt mig i tankarne kyssa tårarne ur dina kärleksfulla ögon, och låtom oss sedan föreställa oss, att vi sitta tillsammans under en förtrolig skymningsstund, du lutad med hufvudet mot mitt bröst, så som du älskade att göra. Många sådana ljufva stunder skola återkomma, hoppas jag, min Agnes, ty om ock solen för ögonblicket gömmer sig bakom molnen, strålar den icke destomindre lika skön och huld, och skall åter framstå i sin fulla herrlighet. Men mulna stunder måste komma — mins du, hur vackert Longfellow säger oss det i sitt täcka poem, *The rainy day*:

*Into each life some rain must fall,
Some days must be dark and dreary*).*

*) Vissst måste regn i hvarje lefnad falla
Och några dagar blifva mörka, kulna.

Jag vill nu till besvarande upptaga några punkter i Henriette P—s bref, för att på samma gång vidare utveckla och motivera skälen för mina åsigter, der de afvika från hennes. Som du vet, sammanträffade jag med din vän vid ett besök, vi båda gjorde hos härads höfding A—s, och vi kommo genast i ett lifligt samspråk. Jag fann henne i mycket vara, sådan jag föreställt mig henne: ädelsinnad, varmhjertad, entusiastisk och med ganska mycken energi i sin karakter; deremot bristande i omdöme, lemnande känslan herraväldet öfver förståndet och tillslutande örat för hvarje skäl, som tala för åsigter, hvilka stå i strid med hennes egna. Hon är derföre ej så litet ensidig, ty hon är fullt öfvertygad om, att hon ej *kan* ha orätt och vill derföre ej lyssna till något som syftar att öfverbevisa henne, att äfven hon kunnat miss-tagta sig. Sådana lynnen låta ej öfvertyga sig af annat än egen erfarenhet; de vilja ej tillerkänna vittnesbördet af andras någon bevisande kraft, ej en gång i sådana fall, der de sjelfva saknat tillfälle att göra iakttagelser. Med hvad jag här säger, afser jag också ej att omvända Henriette P. till mina åsigter, ehuru du gerna må gifva henne del deraf; min afsigt är blott att gifva dig stödet af min erfarenhet och af min derpå grundade öfvertygelse, för att sätta dig i stånd att bilda dig ett omdöme i en fråga, hvilken måste vara af stort intresse för hvarje tänkande qvinna.

Åt den storartade utgångspunkten i Henriettes bref: »den oförnekliga sanningen att qvinnan är människa», kunde jag ej annat än småle — den kom mig ovillkorligt att tänka på Don Quixotes strid mot väderqvarnarne. Jag skulle i anledning deraf velat säga henne: men, min snälla Henriette, hvem i vårt land och i våra dagar skulle väl vilja bestrida denna sats *)? En sak blir dock att erkänna den, och en annan att fordra qvinnans likställighet med mannen, hvad medborgerliga och politiska rättigheter och pligter beträffar. Då Gud skapade de första människorna, — »man och qvinna skapade han dem» — nedlade Han hos dem frön till många skiljda anlag och karaktersdrag, ty de voro från början bestämda att utgöra olika momenter i det efter Hans eget beläte skapade släktet. Att vi sålunda uppfattat Hans höga mening, derpå

*) Vi skulle vilja svara: Denna sanning förnekas praktiskt af *alla dem*, som förvägra qvinnan den *menskliga* rättigheten att förfoga öfver sitt hjerta och sin hand; och du vet, goda St., att deras antal är ej ringa ännu i våra dagar.

tyda bland annat äfven epitheten manlig och qvinlig, hvilka ju i sig innefatta summan af det bästa och ädlaste vi kunna tänka oss hos mannen och qvinnan, men hvilka erhålla en helt annan betydelse, om vi omkasta dem och omvända dem i ombytta förhållanden, ty ligger det ej redan ett ogillande i uttrycken: en qvinlig man och en manlig qvinna?

På samma gång jag sålunda med Henriette P. erkänner den af henne framställda »oförnekliga sanningen» såsom »det klaraste axiom», vill jag der bredvid äfven sätta en annan, nemligen den, att *qvinnan dock alltid bör förblifva qvinna*, d. v. s. intaga och nöja sig med den plats i samhället, som temligen klart blifvit henne anvisad, så väl af naturen och af de anlag och egenheter i lynnet, hvilka företrädesvis tillhöra henne, som ock af en allmänt antagen samfundsordning. Det är hon, som är kallad att uppfostra den uppväxande generationen och att vårda den heliga elden i hemmets helgedom. Detta kall är ej ringa, ej förkastligt, ty på dess rätta och samvetsgranna utöfvande beror ofta mannens sinnesriktning, samhällets, ja, hela nationens religiösa och andliga lif. Då qvinnan sålunda rätt uppfattar sin kallelse och allvarligt bemödar sig att uppfylla den, måste hon utöfva ett ej obetydligt inflytande på mannen, i hvilket förhållande — af mor, maka, syster eller vän — hon än må stå till honom. För att komma till en klar insigt af sin ställning och sina pligter behöfver hon upplysa och bilda sitt förstånd lika väl som sitt hjerta — detta är otvifvelaktigt, och ett rikt mått af kunskaper är en stor skatt under lifvets alla förhållanden. Men denna insigt vinner hon ej genom att studera vid universiteten och der taga den filosofiska graden, kansli- eller hofrättsexamen.

Om jag sålunda här återupprepar den fråga jag i ett af mina föregående bref*) framställt: bör qvinnan uppfostras för hemmet eller för det offentliga lifvet? kan jag ej instämma i Henriette P—s åsigt, att hon bör uppfostras för båda. Jag har redan förut uttalat den öfvertygelsen**), att det ligger något i qvinnans natur, som kommer henne att, då hon kan, bäfvande draga sig undan beröringen med det yttre, offentliga lifvet. Detta är åtminstone säkert förhållandet i de flesta fall. Derfor lemnar hon också gerna åt mannen

*) Se En Moders Råd, III, 8:de ärg. sid. 55 af denna Tidskrift.

**) Ib. sid. 52.

omsorgen att skydda fäderneslandet från yttre fiender, att stifta lagar, att vårda samhällsordningen, ja, äfven att bevaka hennes egen rätt, då dertill fordras ett offentligt uppträdande. Ty just ett sådant offentligt uppträdande är motbjudande för hvarje sannt qvinlig natur, och om en qvinna, i besittning deraf, ändock måste underkasta sig det, sker det ej utan våld på hennes egna känslor. Undantagsfall hafva visserligen förekommit och skola äfven förekomma, då qvinnor, utrustade med ovanliga själs gåfvor och lifvade af en brinnande entusiasm för en helig sak, för en stor idé offentligen hafva uppträdt såsom martyrer, hjeltinnor, människovänner, konstnärinnor, ja, äfven såsom apostlar, och deras utmärkta egenskaper och beundransvärda själsstyrka hafva vunnit ett rättvist och allmänt erkännande; men undantagen bilda ej regel, och tro mig, Agnes, hvarken en Jeanne d'Arc, en Charlotte Corday eller en Amélie v. Braun kunna kallas typer för sitt kön. Då lagar stiftas, kan och får ej laggifvaren fästa blicken på dylika undantagsfall, utan egentligen på den stora massan af medelmåttor, hvilka bilda det hela.

Och om en omröstning kunde ega rum bland vårt lands alla qvinnor, blefve visst den minoritet utomordentligt obetydlig, som röstade för *qvinnans fulla likställighet med mannen i afseende på alla medborgerliga, och politiska rättigheter och pligter*, som fordrade att alla banor borde stå öppna för qvinnan såväl som för mannen, och som förfäktade den satsen, att qvinnans människovärde ej vore erkändt, förrän man beviljat henne säte och stämma i den lagstiftande församlingen. Med fara således att af Henriette P. anses bra trångtänkt och oförmögen att se »saken i stort», ja, till och med att förlora all den popularitet, som i våra dagar egnas den ultraliberalism, hvilken tycker, att man aldrig kan gå nog långt på reformernas väg, måste jag vidblifva den meningen, att *qvinnan företrädesvis bör uppfostras för hemmet*.

Att jag ej härmed afser en ensidig, i sjelfvisk riktning gjord uppfostran, som endast har ett hem till ögonmärke, eller att jag härmed menar, att qvinnan *uteslutande* skall egna sig åt de blott och bart s. k. husliga göromålen och bestyren, det vet min Agnes lika väl som de, hvilka rätt uppfattat min mening och ej afsigtligt vilja misstyda mina ord. I mina ögon är qvinnans kallelse fullt ut lika vigtig och makt-påliggande som mannens, och jag önskar därför, att flickan

så väl som gossen måtte bildas till en själfständig, tänkande varelse, genom en uppfostran, hvilken har till sitt yttersta mål pligtens trogna och samvetsgranna uppfyllande. Pligt tager jag ej heller här i dess inskränktaste mening, såsom vore en husholders enda pligt den att omsorgsfullt sörja för sin omgifnings materiella behof eller mannens att med noggrannhet sköta de yttre detaljerna af sitt embete eller yrke. Dessa pligter få och böra naturligtvis ej försummas, men hvarje individ, vare sig man eller qvinna, har äfven pligter såsom samhällsmedlem, såsom menniska. Det är således äfven dessa en ändamålsenlig uppfostran bör afse och för att vinna detta mål måste uppfostraren bemöda sig om att ändamålsenligt och harmoniskt utveckla själsgefverna hos de unga varelser, som blifvit honom anförtrödda.

Hvad flickan, näst efter en god och förständig moders vård och handledning, derföre bäst behöfver är en grundlig och ändamålsenlig undervisning för att rätt odla de intellektuella anlag, hon af naturen må hafva erhållit. En sådan har hittills endast kommit ett ringa fåtal unga qvinnor till del, och ehuru början till ett bättre nu blifvit gjord, återstå i detta hänseende ännu ganska många brister att fylla, misstag att rätta och experimenter att göra. För min del tror jag, att ett ganska viktigt element fattas i organisationen af läroverken för vårt lands ungdom, nemligen en moders erfarenhet och iakttagelser. En skicklig lärare eller lärarinna uppgör en undervisningsplan, som från blott pedagogisk synpunkt förefaller fullt lämplig och följdriktig, och således ej tyckes lemna något öfrigt att önska. En öm och förständig mor finner dock dervid mycket att anmärka, ty hon inser att denna undervisningsplan, ehuru förträfflig den än må synas i theoretiskt hänseende, dock i sin praktiska tillämpning stundom verkar mer iskadligt än gagneligt på barnens så väl fysiska som psykiska utveckling. Så för de mindre barnen tvånget af för många timmars instängning i skolan, det tröttande i allt för långa lektioner i samma ämne, det nedslående och allt själfständigt själsarbete motverkande systemet att gifva lexor, som äro så obegripliga för det outvecklade förståndet, att läraren ej ens bemödar sig om att förklara dem för barnet, o. s. v. För de större barnen de alltför långa lexorna och det myckna hemarbetet, hvilket beröfvar dem hvarje ledighet, och med detsamma tillfälle till rörelse i fria luften och till

en och annan för det unga sinnet behöflig förströelse, de för vidsträckta kurserna, som endast hinna ytligt genomgå och som derföre kosta mycket arbete, men lemna föga behållning, uraktlåtenheten att frammana sjelfverksamhet och derigenom skärpa tanken och upplysa omdömet, o. s. v. Men åt modrens ord lemnas ej något gehör, då lärarne, de qvinliga så väl som de manliga, anse sig förstå den saken bättre än hon.

Jag har redan i ett af mina föregående bref*) sökt tydliggöra, huru den unga flickan efter skoltidens slut kan indela tiden för att medhinna så väl att fortsätta sina studier eller öfva sina talanger, alltsom naturliga anlag anvisa riktningen för hennes arbete, som ock egna sig åt de husliga sysselsättningar, hvilka hon behöfver känna och förstå för att rätt kunna fylla sin plats i hemmet. Derigenom hoppas jag redan ha befriat mig från tillvitelsen att ej åt flickan vilja medgifva högre eller vidsträcktare bildning än som kan inhemtas i skolan. Jag säger deremot: *låt henne gå så långt hon kan i den riktning hennes naturliga anlag medgifva.* Ett sådant förfaringssätt kan ej vara annat än riktigt, ty vår höge Mästare sjelf säger oss uttryckligt, att meningen med de oss förlänade punden är, att vi skola ockra dermed, d. v. s. använda dem på bästa och för oss sjelfva mest fruktbärande sätt, men ej att vi skola gräfvä ned dem i jorden. Något helt annat blir dock att drifva flickan till vidsträcktare och mera djupgående studier, för hvilka hon ej har anlag och håg, på samma sätt som nu ofta sker med gossar. Detta blefve, fruktar jag, ofta nog händelsen, om den unga qvinnan uppfostrades vid universitetet, för att sedermera der aflägga kunskapsprof, hvilka skulle berättiga henne att söka inträde i statens tjänst. Få unga qvinnor mellan 17 och 20 år, den tidpunkt i lifvet, då ju ynglingen måste välja sitt vitæ genus, skulle väl af böjelse hänvända sig till studiet af juridik, filosofi eller theologi; deremot är det allsicke otänkbart att, om alla de storartade emancipationsplanerna kunna genomdrivas, en far, som finner sin dotter ega ett godt och redigt hufvud, samt lätt fattningsgåfva, tidigt vill bestämma henne för någon af de nya banor lagstiftaren öppnat för qvinnan.

Tänka vi oss således en ung flicka, som skall uppfostras till embetsman eller skollärare (jag menar för gossar, i hvilket fall hon ju blir tvungen att taga graden), måste hon i följd

*) Se En Moders Råd, III, 8:de årg. sid. 27 af denna Tidskrift.

deraf skickas till universitetet för att idka nödiga studier. Detta, säger Henriette P., låter sig ganska väl förena med husliga sysselsättningar, ty det är väl bekant att äfven ynglingen, som bereder sig till embetsmänna- och lärarekallet har många lediga stunder. För den yngling, som med ifver och flit verkligen bemödar sig om att snart genomgå sin kurs, torde dessa stunder näppeligen vara flera än han behöver till nödvändig hvila och kroppsöfvelse. Kan den, som då af den unga qvinnan fordrar, att hon efter ansträngdt själsarbete, skall egna hvarje ledig stund åt hushållsgöromål, hvilka i sjelfva verket ej äro så obetydliga och lätt inhemtade, som Henriette P. föreställer sig, verkligen anses yrka på hennes bästa? Ett annat förhållande, som äfven skulle lägga hinder i vägen för en dylik sammanjemkning, blefve det, att den unga qvinnan, så väl som ynglingen, då måste uppfostras långt från hemmet och derigenom ej erhöles tillfälle att deltaga i de husliga göromålen derstädes, ty dessa låta ej inhemta sig på theoretisk väg, utan endast på praktisk. Det är vanan, erfarenheten, som bilda den dugliga husmodren.

Vi vilja vidare följa utvecklingen af den unga qvinnas öde, som jag här velat betrakta såsom en förebild för det, hvilket man äflas att vinna för qvinnan. Hon uppväxer sålunda skiljd från hemmet och husliga sysselsättningar, och lyckas genom trägna studier vinna det mål, hvartill hon sträfvar, aflägger sina examina, inskrifves såsom extraordinarie i ett embetsverk eller erhåller plats såsom underlärare i någon gosskola. Måne hon sålunda skall finna sin ställning angenämare, sin framtid mera betryggad, än om hon, såsom nu ofta är fallet, hade litet mera bekymmer och omsorg för att finna en för sig lämplig sysselsättning, men dock, med detta mål vunnet, slutligen lyckades erhålla både en för sig passande verksamhet och en för hennes behof tillräcklig, om ock sparsam inkomst? Både såsom embetsman och såsom skollärare finge hon troligen alltid nöja sig med de *lägsta* och *sämst aflönade* platserna, att ej tala om de många obehag, hvarföre hon ej kunde undgå att blifva utsatt, både från kamraters och förmäns sida. Men hvarföre frukta några sådana obehag? invänder kanske Henriette P. Jag svarar härpå: min goda Henriette, känner du då så litet verlden, att du tror det inga obehag möta mannen i det offentliga lifvet, der så många olika intressen, så skiljda meningar komma i strid med hvar-

andra, eller är du nog sangvinisk att tro, det en upphöjd ridderlighet från mannens sida skulle fullkomligt beskydda *qvinnan* derifrån? Ännu en sak: tror du aldrig, att unge mäns fallenhet att fördrifva tiden med en liten kurtis och unga flickors för behagsjuka stundom, under sådana förhållanden vi här föreställt oss, skulle kunna blottställa en ung *qvinna* rykte? Koketteriet i en balsalong eller i en societet och under mammans blickar väl kan tillåtas, men tror du att koketteriet på embetsrummet ej blefve föremål för än skarpare ömdömen?

Om vi sålunda föreställa oss, att den unga *qvinna*, hvarom jag talat, slutligen erhåller en underordnad plats såsom embetsman eller skollärare, der hon oaktadt flit och ådagalagd skicklighet får qvarstå, under det mången manlig tjänstekamrat, i besittning af mer sjelfförtroende och mod, af flera utvägar att armbåga sig fram, förbigår henne och att hon der är utsatt för många obehag och förödmjukelser, som måste vara påkostande för en finkänslig *qvinna*, så frågar jag, *är den förbättring i qvinnans ställning, som hon genom lagstiftarens medgifvande erhållit, värd allt hvad hon måst uppoffra för att komma i besittning deraf?* Hvarje *qvinna*, som betraktar förhållandet med opartisk blick, hvilken ej förmörkas af en otyglad fantasi eller en vilseledd känsla, skall ej vara tveksam om svaret. Jag känner mig öfvertygad derom.

Gifva vi nu en annan vändning åt vår *qvinliga* embetsmans öde, låta vi henne följa strömmen af händelsernas vanligaste gång, så se vi henne räcka handen åt en man till en förening i lust och nöd för lifvet. Ty ej en gång våra ifrigaste emancipationsförfäktare önska ju att *qvinna* skall afsvärja äktenskapet för att inträda i statens tjänst, ehuru de anse henne med lätthet kunna tjena tvenne herrar. Men männe hon, efter att hafva egnat sina läroår blott åt studier, nu, utan kunskap i och vana vid *qvinliga* sysselsättningar, i en hast kan fylla de pligter hon, såsom maka och husmoder åtagér sig? Henriette P. säger visst härbom: »att det alldeles icke är omöjligt för *qvinna* att med de husliga göromålen förena ett ganska träget arbete i det allmännas tjänst» och förmenar att, långt ifrån att hennes uppfostran för embetsmänna- eller lärarekallet skulle göra henne oduglig för dylika göromål, skall den tvärtom iståndsätta henne att, såsom Fredrika Bre-

mer säger, »sköta sitt hushåll med hufvudet och ej med hälarne». Men den goda Henriette har såsom många hennes ogifta medsystrar, vår värderade Fredrika Bremer kanske icke undantagen, ett ganska ringa, att ej säga ringaktande begrepp om husliga göromål och husmoderliga pligter. De anse det, om ej rent af nedsättande för kvinnans menskliga värde, dock såsom en fullkomlig öfverloppsgerning, om en husmoder, som har råd att hålla ett derföre tillräckligt antal tjenare, likväl befattar sig med husliga bestyr och vården om sitt hushåll. De påstå att hon på triviala omsorger och sysselsättningar bortslösar en dyrbar tid, som kunnat bättre användas.

Häremot skulle jag vilja åberopa erfarenhetens vittnesbörd, ehuru jag fruktar att det inför dem ingenting gäller. Det är äfven min åsigt, att hufvudet är en nödvändig faktor i skötandet af ett hushåll, så väl som i ombesörjandet af andra värf, men min oförgrifliga tanke är att det behöfver understöd af de andra lemmanne, hälarne ej en gång undantagna, och det ligger en stor sanning i ordspråket: husbondens (matmodrens) öga gör mer än hans begge händer. Tjenstefolket är i allmänhet fallet för vårdslöshet och liknöjdhet; det är således nödvändigt att matmodren äfven *tillser*, att de anordningar hon gjort, de uppdrag hon gifvit, blifva rätt och ordentligt utförda och mången gång måste hon sjelf lägga handen vid ett arbete, för att visa huru hon önskar det gjordt. Om man äfven är lycklig nog att ega en och annan pålitlig och tillgifven tjenare, får matmodrens öga ej derföre vara slutet, ty många missbruk insmyga sig då lätt i huset och mycket uraktlåtes och förbises, som bort göras. Man kan äfven i bästa fall ej af tjenaren vänta och fordra samma omtanke, omsorg och urskiljning som af matmodren.

Jag vill för dig omnämna min egen erfarenhet af det för en matmoder obehagliga och svåra i att sakna all känedom om och all vana vid de husliga bestyren. Som du vet, förlorade jag tidigt min goda mor, och var således aldrig nog lycklig att i detta fall få draga fördel af hennes råd och handledning. Då jag gifte mig med din far, hade han redan några år haft eget hushåll, som förestods af en duglig och som vi alla tyckte pålitlig tjenarinna. Som jag var ung och oerfaren och som din far åtagit sig att uppfostra sina brorssöner, hvilka förlorat både far och mor, var hushållet ej så obetyd-

de motgångar och obehag jag hade att märka dels genom

ligt, hvarföre vi alla ansågo bäst, att Greta qvarstannade, såsom stöd för den unga frun. Det dröjde ej länge, innan Greta kom under fund med sin matmors okunnighet i de ämnen, hvilka hon satte högst, och i följd deraf behandlade hon mig med ett visst förnämt förakt. Hon insåg hur fullkomligt beroende jag var af henne och alla mina bemödanden att få deltaga i de husliga göromålen och sålunda lära något deraf voro fåfänga. »Det är ej värdt att hon kommer ut i köket och söljar sina fina fingrar eller sotar ned sin nystrukna klädning,» hörde jag mer än en gång. Än värre var det, om jag ville försöka att göra några egna anordningar eller införa några nyheter — det fick jag alltid lida för. Fremmande vågade jag aldrig bjuda, utan att först försigtigt ha efterforskat, om det kunde passa sig för Greta, och kom någon vän objuden till mig var det alltid med hjertklappning jag lade handen på låset till köksdörren, för att underrätta Greta derom. Med ett ord, hon tyranniserade mig verkligen, och blyg och blödig som jag var, fällde jag för hennes skull många bittra tårar, Ej heller ville jag klaga för din far, ty dels skämdes jag för min egen okunnighet och dels fruktade jag att förtörna Greta, särdeles som jag trodde mig ej kunna undvara henne. När du sedan föddes och jag fick mycket annat, som upptog tid och tankar, fann jag det, alla obehag oakadt, lugnt att trygga mig till Gretas kunnighet och erfarenhet. Sålunda fortgick det några år, och med barnskarens tillväxt fördubblades omsorgerna och göromålen i hemmet, hvaribland de, som tillhörde hushållet, fortfarande sköttes af Greta, dock med stundligt knot öfver det stora hushållet och upprepade förklaringar, att hon vore trött på allt bråk och snart skulle lemna oss åt vårt öde, hvilket af henne visst ansågs liktydigt med vår undergång.

Emellertid tillväxte ej pappas inkomster med familjens behof, och jag såg med oro, att han mången gång hade svårt att skaffa medel dertill. Jag rådförde mig med dem af mina vänner, som hade mer insigt i hushållsaffärer än jag, och fann snart, att mitt hushåll kostade långt mer än andra, lika stora, der matmodren sjelf förde regementet. Men blott jag talade med Greta om att hushålla, blef hon uppretad och efter många, högst plågsamma uppträden åtskiljdes vi slutligen. Nu började för mig en ganska sträfsam tid och många voro de motgångar och obehag jag hade att utstå, dels genom

opålitliga och vårdslösa tjenare, dels genom egna misstag till följd af min okunnighet. Efter tvenne års förlopp hade jag dock den stora tillfredsställelsen att genom mina bemödanden hafva reducerat hushållsutgifterna med 25 proc. Orsaken till att utgifterna under de föregående åren varit så mycket drygare, var dock visst icke oärlighet å Gretas sida; jag är fullt öfvertygad, att hon ej gjorde sig skyldig dertill. Men hon var öfverflödig, och tog ej så till vara allt, som hon kunnat, med ett ord, hon var ej så omsorgsfull som jag, och likväl märktes ej skillnaden genom några indragningar och förknappningar. Det var också länge, som jag ej utan smärta kunde tänka på, att, om jag vid mitt giftermål sjelf tagit hand om mitt hushåll, hade jag kunnat inbespara betydliga summor och befria din far från många bekymmer. Den, som ej försökt det, kan ej ana, huru olika ekonomien i ett hushåll kan skötas, och hvilken betydlig skillnad uppstår, der husmodrens öga öfvervakar och hennes hand vårdar det hela, och der allt lemnas åt tjenarne *).

Då, såsom jag redan sagt dig, mannen och qvinnan, enligt min åsigt, representera skilda momenter af begreppet människa, då hvar och en af dem har sin särskilda rol att utföra i världen, förefaller det mig alldeles obestriddigt, att den

*) Jag kommer ihåg ett annat exempel härfå i tvenne systrar, som gifte sig samtidigt och i allt erhöilo lika utstyrsel. Den äldsta gifte sig med en förmögen man och som hon hade både tillfälle och lust att deltaga i sällskapslivets förströelser, var hon mycket ute i världen, men ansågs dock vara en ordentlig och god husmoder. Den yngre systemans man var anställd i ett embetsverk och hade, som vanligt der brukar vara fallet, ganska små inkomster, hvarföre den unga husfrun måste hushålla på bästa sätt för att få debet och credit att gå ihop. Detta gjorde hon äfven så, att aldrig någon brist förspordes i hennes trefliga hem. Efter tio års förlopp hörde jag de båda systrarna, hvardera med lika många barn, jemföra sina linneskåps innehåll. Den yngsta förklarade då, att hon ännu egde i behåll allt det linne, hon medfört från föräldrahemmet och allt i godt och brukbart skick. Den äldre uttryckte sin stora förvåning deröfver, förklarade att hon måst göra en nästan ny uppsättning, emedan de flesta handdukarna blifvit förvandlade till damtrasor, ett öde, som ock delats af flera par lakan, hvaraf endast några par fina ännu voro användbara. Nyckeln till denna gåta låg deri, att den yngre systemomsorgsfullt lagat hvarje liten brista, under det den äldre ej så noga undersökt huru dermed förhållit sig eller lemnat omsorgen derom åt tjenarne.

uppföstran de erhålla bör afse att bilda dem för de kall, som det åligger dem att fylla. Konseqvensen af denna åsigt blir, att *männén skall bildas för det offentliga lifvet, qvinnan för hemmet, icke tvärtom.* Detta bör dock lika litet förhindra qvinnan från att hysa intresse för det offentliga lifvet och att, om hon under utomordentliga omständigheter manas dertill, någon gång deltaga deri, som det bör aflägsna mannen från hemmet eller göra honom oförmögen att bidra till dess vård och trefnad. Mannens och qvinnans verksamhet, om än rörande sig i olika riktningar, raga dock många beröringspunkter, der de kunna utöfva ett välgörande inflytande på hvarandra.

Att rent af *uppföstra qvinnan till embetsman*, anser jag således för ett stort misstag — ty det måste strida mot hvad man ju öfverenskommit att benämna qvinnans naturliga kallelse. Att denna kallelse ej kan blifva hvarje qvinnas, det veta vi alla, men om denna omständighet är ett missförhållande inom våra civiliserade samhällen, och om man i följd deraf vill gifva qvinnan en uppföstran, som urståndsätter henne att rätt uppfylla sina pligter såsom qvinna, männén man ej dermed snarare förvärrar än förbättrar hennes ställning?

Det är således en oundviklig följd af detta missförhållande, att en mängd qvinnor ej kunna erhålla den för dem afsedda och mest lämpliga verksamhet, utan måste de, i stället att blifva mannen en hjälp, hjälpa och försörja sig sjelfva. Det vare dock långt ifrån mig att vilja kalla detta en *olycka*, ty utan tvifvel är det för hvarje qvinna med finkänsligt lynne och upphöjda åsigter långt bättre att förblifva ogift och genom eget arbete förvärfva medel till bergning, än att ingå ett äktenskap, blott och bart i beräkning att blifva försörd eller få heta fru. Ett sådant äktenskap kan sällan blifva lyckligt och ett äktenskap utan kärlek och harmoni makarne emellan företer vanligen en sorglig tafla.

Det är också för att afhjelpa ett i vår tid rättvist öfverklagadt ondt, nemligen svårigheten för qvinnan att erhålla lämplig och lönande sysselsättning, som man gått så långt, att man å ena sidan fordrat och å den andra till en del medgifvit tillträde för qvinnan till statens embeten. På samma sätt har qvinnan, sedan hon genom den större omsorg, som blifvit

egnad hennes uppfostran, den högre aktning hon tillvunnit sig, det rättvisare erkännande, som värdet af hennes intellektuella gåfvor erhållit, ja, genom tidsandans inflytande vaknat till mer sjelfmedvetande, börjat att sjelf reflektera och att handla i enlighet dermed. Detta är otvifvelaktigt i grunden godt, men har i åtskilliga fall medfört den följden att qvinnor, särdeles sådana, som blifvit utrustade med utmärktare själgåfvor och lifliga känslor, ej längre känna sig nöjda med sin ställning i lifvet, med den verksamhet, som egentligen tillhör deras kön, och det inflytande de sålunda utöfvat, utan framträda med anspråk på rättighet att deltaga i de samhällsvärf, hvilka hittills endast ålegat mannen. Så har t. ex. på flera ställen fråga blifvit väckt om qvinnans erhållande af rösträtt vid val af de representanter, åt hvilka värdet om fosterlandets angelägenheter anförtros, ja, till och med att vinna plats bland dessa, ty, säger ju Henriette P., »så länge det finnes någon, som anser att mannen ensam bör stifta lag för hela menskligheten, och således äfven för qvinnan, så länge har sanningen ej fullständigt segrat. Men den skall segra!»

Detta är, efter mitt sätt att se, att gå från en ytterlighet till en annan och dylika öfverspända fordringar snarare skåda än gagna den goda saken, ty de framkalla mötstånd äfven hos de sansade förespråkarne af utvidgandet af qvinnans rättigheter.

För att i möjligaste korthet sammanfatta mina åsigtér om qvinnans uppfostran och verksamhet vill jag uppställa dem i följande punkter. 1:o gif den unga flickan bredvid en sorgfällig och christlig uppfostran i hemmet den bästa möjliga undervisning, som står att få, för att rätt ändamålsenligt utveckla hennes anlag — hon sättes derigenom alltid bättre i stånd att fylla den plats i lifvet, dit hon en gång kallas. 2:o underlåt derjemte ej att uppfostra henne för den husliga verksamheten i hemmet — vana dervid blir henne alltid nyttig, vare sig att hon kommer att utöfva den i ett eget hem eller i andras. 3:o rikta dock ej hennes blick på giftermål, såsom hennes enda mål i lifvet, utan väck tidigt i hennes sinne den tanken, att en tid kan komma, då hon måste tänka och sörja för sig sjelf, samt bibringa henne den öfvertygelsen, att hvarje menniska har pligter att uppfylla i lifvet och att qvinnan ej får anse sig för en öfverflödig varelse, en

öfverloppslänk i den stora kedjan, endast derföre att hon ej råkat bli gift. Den ogifta qvinnan har mången gång sträckt ett välgörande inflytande öfver en större krets än den gifta. 4:o sök att bibringa dottern så väl som sonen en kunskap, en färdighet, hvarigenom hon kan erhålla medel till *sjelf-försörjning*, äfven om behof der till ej för ögonblicket skulle vara för handen. Kunskaper äro det bästa arf föräldrar kunna lemna sina barn, och hvad man i dagligt tal kallar lyckan är ingen vän att lita på. Väl torde det ej vara lika lätt att finna förvärfsgrenar för flickan som för gossen, men gör man sig möda att söka och hindras man ej af fördomar att begagna dem, som finnas, skall man dock upptäcka någon passande. Man talar visserligen om de många qvinnor, som önska, men ej kunna erhålla lämpligt arbete, men manne ej orsaken härtill oftast ligger i bristande kunskaper hos dessa qvinnor? Icke för det jag ej med glädje helsar hvarje försök att öppna nya förvärfskällor för qvinnan — det gör jag af hjertat och känner mig sannt tacksam för allt hvad under de senare åren åstadkommits i denna riktning — men jag tror ej, att de ligga på *ambetsmannabanan*. Jag kan också ej annat än med full öfvertygelse instämma i Fru Lenngrens ord:

»Ja, tro, mitt barn, att folk och land
med Guds hjälp styras oss förutan.»

Och nu, min älskling, är jag trött att föra pennan och du troligen att läsa mina utgjutelser, hvilka blifvit längre än jag ämnade och ändå skulle jag kunna hafva åtskilligt att tillägga härom. Detta får dock gömmas till en annan gång. Då jag nu bjuder dig farväl, min Agnes, gör jag det med en hjertlig önskan, att senare delen af mitt bref måtte ha gifvit dig så mycket att tänka och fundera på, att det helt och hållet uttränger det vanliga ämnet för dina tankar, och att du, sedan du sålunda tänkt dig trött, måtte inslumra så ljuft, så tryggt som barnet på sin moders arm och endast drömma om

din egen hulda moder

St—.

LII. EN JULGÅTA FÖR STORA OCH SMÅ.

Det är jul! Den stora barnafesten firas öfverallt, i den fattiges låga koja, så väl som i de rikas boningar, ja, i sjelfva skolorna. Också »de frivilliga skolorna» hafva sina julfester och vi skulle vilja berätta om en sådan.

Hur granarne i den stora salen strålade af ljus och namn, hur de inträdande barnens ögon lyste, hur deras kinder brunno, hur gladt och vänligt lärarinnorna sysslade ibland dem, likt äldre systrar, hur julkusar och pepparkakor och bullar och karameller och tusen andra godsaker utdelades; — hur domaredansen gick — som en dans, och följdes af alla våra gamla svenska jullekar, hur under leken det vanliga förhållandet blef ombytt och barnen blefvo lärare, hur i den egenomliga sångleken »*bro-bro-bryggan*», små knubbiga armar och händer flätade sig hårdt tillsammans med den tvärsäkra föresatsen, att ej släppa någon igenom »förr än han sagt sin kärestas namn»; hur, efter leende besinning, de grannaste nomen propriæ ljödo från de mindres läppar, medan en och annan tjenstflicka småmysande tvekade för att förråda sin hemlighet, och lärarinnorna väckte klingande skrattsalfvor med namn, sådana som Jeppe och Jöns och Peter m. m.; hur den lilla bleka fabriksflickan, som ej kunde förmås att deltaga i leken, uppsöktes af sin unga lärarinna och huru en matt glädjestråle upplyste hennes lillgamla anlete vid det ömma, moderliga tilltalet; hur slutligen en massa små hemlighetsfulla paketer, med sy- och skrifbehör af olika slag, samt vackra och roliga böcker, utskiftades med varm hand bland den niggande skaran — och ändtligen hur till sist, under skämt och skratt, hela sällskapet föll framstupa, för att plocka de kring golfvet rullande granna äpplen, som nedskakades från julgranarne — allt detta måste läsaren föreställa sig, om han ej, som bättre vore, någon gång sjelf upplefvat det. Han får också blott i tankarne lyss till den klara barnasången och den enkla bönen, som avslutade festen och lade ett skimmer af dämpad och renad julglädje öfver de ungas anleten — ett vackert skimmer, som ännu låg qvar då hvar och en återkom till sitt.

Hvad vi skulle vilja berätta, är blott *ett enda* drag af festen — det, som vi skulle kunna kalla invigningen till julglädjen — då alla, stora och små, äldre och yngre, barn och lärarinnor, samlades kring en af festens ledare, som lofvat att förtälja för dem

En Julgäta.

Med en blick på den vackra mångdubbla krans af unga blommande anleten som omgaf henne, började vår berätterska:

»Sedan gamla tider har julen varit firad i vårt land; långt, långt innan folket visste något om den herrliga orsak hvarför vi fira den. Till julglädjen hörde då alltid, utom de tända ljusen och gåfvorna och leken, ännu ett, och det var historier och gåtor. Mångenstädes i bygden följer folket ännu den gamla seden, och så vilja vi äfven göra i qväll.

»Vi skola börja vår julfest med att förtälja en historia, som är på en gång *en sann händelse* och *en gåta*, och som dertill har den märkvärdigheten, att hvar och en, som gissar den, i samma stund börjar att upplefva densamma; hon blir själf en af de handlande personerna och för hvar dag hon sedan lefver vändes ett nytt blad i den märkvärdiga historien. Men den som icke kan lösa gåtan, hvarken nu eller framdeles, hon får icke heller upplefva någon historia, hennes dagar komma och gå utan att något nytt blad vändes i boken, och när hon dör, skall ingen komma ihåg henne, ty hon har icke haft någon historia, hon har icke lemnat ett spår efter sig i verlden, icke ett godt minne i någons hjerta.

»J förstår således att det är en viktig och en lycklig sak att kunna lösa den gåtan. Vi kunna kalla den: *Historien om en fader och hans barn*»

Berätterskan talade lågt, i korta afbrutna meningar, liksom ofrivilligt gripen af sina egna tankar; men det låg någonting i den bäfvande stämman, som ovilkorligen fängslade uppmärksamheten, och då hon såg allas ögon frågande och spanande fästade på hennes, fortfor hon lugnare:

»Det var en gång en fader, eller *det är*, ty han lefver och historien är sann.

»Denne far var större, mäktigare och rikare än någon, som ni eller jag nånsin sett, och hans förstånd var uppfyllt af visdom och hans ande af rättfärdighet och hans hjerta var öfverfullt af kärlek. Och i hans hus voro många bo-

ningar, och de strålade af ljus såsom firades der ständigt jul, men på samma gång blomnade hans lustgårdar och träden susade och foglarne sjöngo och lefvande vattenkällor spelade.

»Fadren hade en enda egen son. Denne låg vid hans hjerta och lefde af hans kärlek. De båda voro ett väsende, en ande och en själ. Hvad fadren tänkte talade sonen, hvad fadren ville, verkade han, hvad fadren kände, det uppenbarades, tog form och gestalt i sonen. Så nära ha ännu aldrig far och son varit förenade, *ty de voro ett.*

»Men fadren hade också andra barn, en oräknelig skara, hos hvilka han nedlagt en gnista af sin andes ljus, som han upptagit i sin kärlek, fostrat i sin närhet och gifvit makt att likna honom, och som han tillika gifvit den största gåfvan: *frihet*, så att de kunde vara nära fadren i frid och glädje alltid, men också hade makt att gå bort ifrån honom.

»De valde det senare. De gingo bort i otaliga skaror, bort från de ljusa boningarne ut i mörka natten — bort från lustgården med de lefvande vattenkällorna till öknens usla brunnarne.

»Och fadren sörjde öfver barnen och de straff som de ådragit sig.

»Viljen J veta hvad straff det var,» tillade berätterskan och såg sig om i kretsen, »så besinnen bara: hvad slags straff får den, som går bort från en flödande källa med rent vatten till en brunn der intet vatten finnes, eller der det är salt och bittert? Han får törsta — icke sannt? Hvad straff åter får den, som går bort från ett dukadt bord, fullsatt med närande, kraftgivande föda, till ett tomt, eller ett, der man bjuder honom stenar för bröd? J veten det väl. Han får hungra. Hunger och törst äro svåra straff; men icke komma de från fadren, den outtömlige i kärlek, den outtröttlige i godhet, icke från honom som alltjemt bjuder den läskande drycken, den närande födan, utan från barnen, som trotsigt och själfrådigt förakta de goda gåfvorna.

»Så var det också här. Fadren sörjde öfver barnens olydnad och straff, men han hade gifvit dem frihet äfven att synda och lida och han kunde ej återtaga sin gåfva.

»Och så gingo de allt längre bort ifrån honom och glömdes hans kärleks lärdomar och läto våld och hat och förtryck råda ibland sig. Men när måttet af deras lidande var rågadt och ett dunkelt minne af fadershusets glädje och frid vaknade,

när gnistan af fadrens anda inom dem åter började brinna och de ville stå upp och vända tillbaka — då hittade de ej vägen — den smala, trånga vägen som allena kunde föra dem hem. Men de kände att de voro faderlösa och utan skydd i världen och sökte, famlande i mörkret, såsom de der gå i natten utan lykta.

»Somliga af dem, som gått vilse i de dunkla urskogarne, togo ett träd eller ett djur och kallade det sin fader och bådo det om skydd. Andra, som irrade omkring på ändlösa slätter, sträckte i barnslig förbidan bedjande händer upp mot sol och stjernor. Andra, som förvillat sig i stora städer, byggde granna tempel med formsköna bilder och inbillade sig der ha återfunnit fadershuset. Åter andra vände sig till mäktiga konungar och hyllade dem såsom fader öfver allt hvad fader heter, ehuru de väl visste, att de intet annat voro än bortkomna, vilsefarande barn såsom de sjelfva. Slutligen fanns det äfven några, som skapade sig af sina egna tankar ett föremål för sin barnsliga kärlek, ehuru de väl anade, att de sålunda blott älskade sig sjelfva, svaga, vilsekomna barn som de voro. Ingen var heller lycklig — ingen trodde på hvad han funnit, men alla sökte, alla spanade, hvar och en på sitt sätt.

»Dock funnos några få, på olika punkter af den stora sydkonringen, som hade bevarat ett klarare minne af det förgångna; några, som hade kraft att närma sig fadren så mycket, att de lyssnande förnummo hans röst och uppfångade några brutna strålar af ljuset i de många boningarna. De upptecknade hans ord, såsom de hört dem, och ledde strålarne af hans ljus ut i natten till de andra barnen. Och allt som orden ljödo kraftigare och ljuset lyste klarare, växte barnens längtan högre, och deras ögon spanade, och deras händer sträcktes famlande efter ljuset, och tallösa stämmor sporde: hvar! Herre! hvar?

»Men vägen, den smala vägen, funno de icke.

»Och fadren sörjde öfver barnen, och kärleken steg i hans hjerta, och han såg i den ende sonen sin egen förbarmande tanke — och han lät honom med en namnlös smärta slita sig ut ur hans sköte och gaf honom åt de andra, och gjorde honom såsom en af dem, endast att i honom bodde *fullheten* af fadrens ande. Ty så älskade fadren de förlorade barnen att han utgaf sin ende son, på det han skulle lefva och lida och strida och segra och dö för dem; och bringa dem fa-

drens förlåtelse, och visa dem vägen och gå före dem och reda dem rum i de många boningarna. Allt detta blott med ett enda vilkor: att de skulle tro och följa honom.

«Och sonen gjorde sin faders vilja. *Han kom*, och urskogarnes dunkel skingrades, och öfver de villande slätterna lyste ett högre ljus, och växter och djur och sol och stjernor och hela skapelsen framstod i ny förklaring. *Han kom*, och konungarne bugade sig i stoftet. *Han kom*, och de gamla templen remnade och nya byggdes med osynliga händer på evig grund, och bilderna fingo själ och de döda formerna fylldes med ett lefvande innehåll, och de vises tankar förblefvo ej längre sitt eget sjelfviska mål, ty de hade funnit och återvändt till sitt eviga ursprung — all krafts och nåds och visdoms källa. *Han kom*, och de väntande hörde hans glada budskap, de bundna löstes, de blinde fingo sin syn, de som hatat lärdes att älska — och de svaga, de maktlösa, de borttagna, de döda, uppfylldes med hans lefvande kraft. Och stora skaror trodde och följde honom och göra så ännu, ty han kommer ständigt, alla dagar, han är här öfverallt, midt ibland oss och drager med starka, osynliga band de växande skarorna närmare och närmare hem, tills han en gång stannande säger:

»Fader! här är jag med barnen, som du mig gifvit hafver, och af dem alla borttappade jag ingen.»

Den talande tystnade. Hon ville ha sagt mera. Hon sökte bättre, fullare, klarare uttryck för de stora bilder som fyllde hennes själ och kom hennes hjerta att klappa af onämnbare känslor — men hon förmådde så litet. En fanns dock som kunde lägga sin kraft äfven i de svagaste ord — hon vädjade tyst till honom — Fullbordaren — Tillfyllestgöraren — drog ett ögonblick efter andan och fortfor derpå:

»Detta är nu vår julgåta; den som vi fått att lösa, alla, rika och fattiga, stora och små.

»Hvem är då Han, den utsägligt rike och vise och mäktige — Herren öfver de många boningarna — örtagårdsmästaren i lustgården med de lefvande vattnen — Fadren som var i Sonen och försonade barnen med sig sjelf?»

Svaret ljöd från bäfvande barnaläppar: »*Gud!*»

»Och hvem är den ende Sonen, Fadrens förkropppligade tanke, den eviga kärleken iklädd en tjenares skepelse — människans Son, i hvilken gudomens fullhet bor?»

Åter såsade svaret från den blommande kretsen: »Jesus! Jesus!»

»Detta» återtog berätterskan, »är då den stora julgåtans förklaring, som låter ljus strömma in i de mörkaste boningar och välsignelse flöda öfver äfven de fattigaste själar.

»Gud och vår Herre Jesus Kristus!»

»Och hvar och en af oss som rätt fattat denna förklaring, hon skall, såsom jag nyss sade, själf börja upplefva den underbara historien, hon skall sörja bittert att hon gått bort från det rätta fadershuset, hon skall söka och ropa tills hon finner Honom, som är vägen, sanningen och lifvet. Hon skall låta draga sig med Hans kraftiga hand allt närmare Fadren, hon skall tro och älska och följa Honom och bli förlåten och frälsad genom Honom. Och sedan skall hon i sin ordning gå att för andra, för syskon, för barn, för lärjungar, förklara julfestens heliga gåta:

Gud och vår Herre Jesus Kristus!

»Låtom oss bedja att så måtte ske.»

Och med knäppta händer och sänkta hufvuden bads en varm bön, att alla vilsefarna barn måtte bli uppsökta och att den frivilliga skolan måtte få bli ett, om än så ringa kärlekens band i Sonens hand till att draga både stora och små till det eviga fadershemmet, och att för Hans skull den outtömliga kärlekens nåd och välsignelse måtte följa skolan, lärjungar och lärarinnor alltid.

Vår lilla berättelse är slut. Finge den en plats på juldorden i rike- eller fattigmans hus, eller ett rum bland gåfvorna vid skolans julfester — finge den sedan smyga sig in i någon ren själ och stanna i något varmt hjerta! O! då hade den vunnit hvad den i ödmjukhet ville.

Esselde.

TIDSKRIFT FÖR HEMMET,

TILLEGNAD

DEN SVENSKA QVINNAN.

ÅTTONDE ÅRGÅNGEN.

STOCKHOLM,
REDAKTIONENS FÖRLAG.

STOCKHOLM,
SIGFRID FLODINS BOKTRYCKERI, 1866.

INNEHÅLL:

	Pag.
I. Om orduandet af kvinnans undervisning och verksamhet för det medborgerliga lifvet, af <i>K. E.</i> (Insändt.) . . .	1.
II. Fredrika Bremer, hennes sista lefnadstid och sista brev- vexling, af <i>Esselde.</i>	3.
III. En genretafla. Poem af <i>T. K.</i> (Insändt.)	28.
IV. Om kvinnans medborgerliga rätt och pligt, af <i>Esselde.</i>	30.
V. En moders råd. III. Af <i>St—.</i>	45.
VI. Några ord med anledning af »Tankar i religiösa ämnen (I. Om undret. II. Tro och vetande hos kvinnan.) Af <i>L. v. K.</i> »; af <i>St—.</i>	61.
VII. Några ord om det naturliga systemet för uppfostran och dess förkämpar i Frankrike, af <i>Esselde.</i>	65.
VIII. Vår lektyr. (Botaniska utflygter, af Elias Fries) III. af <i>-en-ny.</i> (Insändt.)	74.
IX. Iakttagelser under en Londonsséjour, af <i>Colmar</i> (Insändt.)	86.
X. Vill du tro mig? Poem af <i>L. Dietrichson.</i>	106.
XI. Den tröttes sång. Poem af <i>Fr. Br.</i> 1841.	107.
XII. Bref från en ung Nilfarare, vintern 1866, meddeladt af <i>L—d.</i>	108.
XIII. Småstudier på lediga stunder. 1. 2. Af <i>Cyphia.</i> (Insändt.)	119*
XIV. Fredrika Bremer på besök hos M:rs A. M. Hall, af <i>L—d.</i>	123*
XV. Vår Portfölj.	127*
XVI. En moders råd. IV. Af <i>St—.</i>	113*
XVII. Något från våra grannar. III. (H. C. Örsted.) Af <i>-en-ny.</i> (Insändt.)	127*
XVIII. Hvad hon är lik. Poem af <i>T. K.</i> (Insändt.) . . .	143.
XIX. Derföre. Poem af †	144.
XX. Om förlåtelsen, af <i>Fr. Br.</i> 1841.	145.
XXI. Några tidsbilder från sjuttonhundratalet. VI. VII. Af <i>Esselde.</i>	146.
XXII. Tankar rörande en af dagens frågor, af <i>K—r.</i> (Insändt.)	158.
XXIII. Om kvinnans bildande för läkareyrket, af <i>M. S.</i> (In- sändt.)	164.
XXIV. Några episoder från det femte svenska läraremötet, af <i>Esselde.</i>	167.

*) Af misstag hafva arken 8 och 9 blifvit lika paginerade, hvilket torde observeras vid uppsökandet af de mellan sidd. 112 och 129 förekommande artiklar.

XXV. En friskola för arbeterskor i London, af <i>L. S.</i> . . .	174.
XXVI. Vår portfölj.	175.
XXVII. Anvisningar rörande läsning, företrädesvis af dikt- verk, efter Professor Eckardt, af <i>C.</i>	177.
XXVIII. Några besök i Stockholms söndags- och aftonsko- lor för den qvinliga arbetsklassen, af <i>Esselde.</i>	188.
XXIX. En moders råd. V. Af <i>St—.</i>	206.
XXX. Vår lektyr. (Anden i naturen af H. C. Örsted.) Af —en—ny. (Insändt.)	216.
XXXI. Qvinnohjertats religion. Poem af †	223.
XXXII. Något från våra grannar. IV. Af <i>T. K.</i> (Insändt.)	225.
XXXIII. Sjukvårdsföreningen och dess förberedande verk- samhet, af <i>L—d.</i>	229.
XXXIV. Tysta skolan, af <i>L—d.</i>	237.
XXXV. Vår portfölj.	238.
XXXVI. Vår lektyr. (Essays on the pursuits of women, by Frances Power Cobbe.) Af <i>L—d.</i>	241.
XXXVII. Ett bref. (Insändt med anledning af art. »En moders råd» pag. 206.)	264.
XXXVIII. Trädgårdsstudier II. (Handbok i svensk Pomologi af O. Eneroth. II.) Af <i>Esselde.</i>	271.
XXXIX. Minnen från konstexpositionen 1866. Poemer af <i>T. K.</i> (Insändt.)	285.
XL. Frances Power Cobbe. Biografisk skizz af <i>L—d.</i> . . .	287.
XLI. Småstudier på lediga stunder. 3. 4. Af <i>Cyphia.</i> (Insändt.)	290.
XLII. »Ett känslofullt fruntimmer», af <i>Yngve.</i> (Insändt.)	293.
XLIII. Svenska lärarinnornas pensionsförening, af <i>L—d.</i> . .	299.
XLIV. Vår portfölj.	304.
XLV. Om vårt tjänstefolk, af <i>S—.</i> (Insändt.)	305.
XLVI. Amalia von Hellvig. Biografisk skizz, af <i>T. K.</i> (Insändt.)	315.
XLVII. Om det välbehag tonerna framkalla. (Efter Örsted.) Af —en—ny. (Insändt.)	330.
XLVIII. Den första kärleken. Poem af <i>W. N—m.</i> (Insändt.)	332.
XLIX. Den sextonåriga. Poem af <i>W. N—m.</i> (Insändt.)	»
L. Minnesblad från Fredrika Bremers dödsår. 1. Af <i>L—d.</i> . .	333.
LI. En moders råd. VI. Af <i>St—.</i>	346.
LII. En julgäta för stora och små, af <i>Esselde.</i>	363.

Anmälan.

Red:n har härmed äran anmäla 9:de årgången af Tidskrift för Hemmet till prenumeration.

Tidskriften kommer fortfarande att utgifvas i *Stockholm* på *Red:ns eget förlag* och har Red:n för öfrigt träffat sådana anordningar med afseende på tryckning, distribution m. m., att den hoppas våga utlofva en större regelmässighet i Tidskriftens utgifvande, än hittills kunnat vinnas.

Redaktionen förblifver oförändrad och Tidskriftens program det hittills följda. Dess första mål är nu, som alltid, *den svenska kvinnans höjande i moraliskt, intellektuellt och socialt hänseende*, i hvilket sträfvande den är öfvertygad om att kunna påräkna medverkan af hvarje ädelt tänkande och sannt upplyst svensk kvinna. Tidskriften skall sålunda fortfarande sysselsätta sig med *de dagens frågor, som närmast beröra kvinnan*, upptaga *biografier* öfver utmärkta både män och kvinnor, lemna anvisningar till *god och bildande lektyr*, jemte utdrag ur goda skrifter af så väl in- som utländska författare, meddela *smärre naturhistoriska uppsatser, reseskizzer, poemer och berättelser*, jemte en och annan liten *revy af litterära nyheter*, samt *notiser* i ämnen, hvilka ligga inom området för Tidskriftens syfte.

Likasom förra årgången utkommer den 9:de i 6 häften, hvardera om 4 ark, till det oförändrade, ytterst billiga priset af 3 Rdr Rmt.

Prenumeration, så väl i *Stockholm* som i *Landsorten* kan ske antingen hos alla *Hrr Bokhandlare* eller i *rek.* bref till *Red:n*, under adress: *Red:n af Tidskrift för Hemmet, Stockholm.*

I *Stockholm* kunna dessutom prenumeranter anmäla sig å Tidskriftens *Expedition*, adress: *Boktryckeriet, Mäster Samuelsgatan n:o 39.*

I *Norrige, Finland* och *Danmark* kan prenumeration ske hos *Hrr Bokhandlare* eller ock (med bifogande af postafgiften, d. ä. med sammanlagdt 4 rdr rmt) i bref till *Red:n.*

Obs. De prenumeranter, som anmäla sig hos *Red:n* eller å Tidskriftens *expedition*, erhålla hvarje häfte under korsomslag sig direkte tillsändt.

Af 2:dra, 3:dje, 4:de, 5:te, 6:te, 7:de och 8:de årgångarne finnas ännu kompletta exemplar att tillgå hos alla *Bokhandlare* i *Stockholm* och *Landsorten* samt hos *Red:n.*

Vi tillägga, att vi för nästa årgång erhållit löfte om bidrag från värderade förf. så väl inomlands som i *Danmark*

och Finland, deribland en skildring af *Finlands kulturutveckling efter skiljmessan från Sverige*, hvarjemte vi blifvit i tillfälle att meddela rikhaltiga utdrag ur *Fredrika Bremers* (i Ljungby arkiv förvarade) *brefväxling med C. G. v. Brinkman*, under de för hennes egen utveckling så betydelsefulla åren 1830 till 1840.

Breflåda.

Till C. A. L. Er uppsats ha vi riktigt bekommit och med intresse genomläst, samt hoppas framdeles kunna begagna oss deraf, ehuru, såsom ni finner af detta häfte, en annan insändare redan upptagit samma ämne. Skulle ni under tiden vilja egna er goda penna åt framställningar af andra ämnen af allvarligare eller lättare art, skola vi med nöje gifva dem rum i vår tidskrift.

Till S. Tack för era vänliga och innehållsrika meddelanden, äfvensom för det i tillägget gifna löftet, af hvilket vi nog framdeles komma att begagna oss, ehuru det för denna gången kom för sent.

Till Henriette P. Esselde har några meddelanden att göra er, om ni vill till henne uppgifva er adress.

Till M. S. Den insända uppsatsen har riktigt kommit oss tillhanda och skola vi med nöje använda den i ett kommande häfte.

De af våra läsarinor i Stockholm, hvilka skulle vilja deltaga i bildandet af en läse-salong för damer, inbjudas härmed vänligen att skriftligen meddela sig härom med oss under vanlig adress, innan d. 8:de nästkommande Januari, antingen till *Red:n af Tidskrift för Hemmet, Stockholm*, eller ock *personligen* anteckna sig i den blifvande läsesalongens lokal, n:o 8 Drottninggatan 2 tr. upp, der förestånderskan från och med d. 20 December träffas alla hvardagar från kl. 10 f. m. till kl. 3 e. m. och der äfven planen för anstalten är framlagd till påseende. Den föreslagna läsesalongen, ämnad att öppnas på nyåret, är afsedd att i en trefflig, välbelägen lokal, mot abonnement af 6, högst 10 rdr eller mot förhöjd afgift med rätt till hemlån, tillhandabålla, dels de större svenska tidningarne jemte några utländska, dels isynnerhet de bästa svenska och utländska tidskrifter så väl för skön konst, vetenskap och kritik, som för novell- och skönlitteratur, för uppfostran och undervisning, samt för belysande af kyrkliga och sociala frågor m. m. dels slutligen familjejournaler, illustrerade verk, missions- och söndags-skoletidningar jemte några journaler för moder och handarbeten.

Enskilda personer, hvilka intressera sig för Tidskriften och vilja medverka till dess spridning genom att samla prenumeranter, erhålla, då till Red:n insändes liquid för 5 ex., det 6:te gratis. (Se vidare omslagets inre sidor.)